

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KORVIKEASEESTA LEGENDAKSI – KONEPISTOOLIN KÄYTTÖ-
PERUSTEIDEN KEHITTYMINEN SUOMESSA 1920-LUVULTA
TALVISODAN PÄÄTTYMISEEN

Kandidaatintutkielma

Kadetti
Mikael Hänninen

Kadettikurssi 96
Panssarilinja

Huhtikuu 2012

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 96	Linja Panssariopintosuunta
Tekijä Kadetti Mikael Hänninen	
Tutkielman nimi Korvikeaseesta legendaksi – konepistoolin käyttöperusteiden kehittyminen Suomessa 1920-luvulta talvisodan päättymiseen	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2012	Tekstisivuja 34 Liitesivuja 3

TIIVISTELMÄ

Tutkimus käsittelee konepistoolin käyttöä Suomessa ja Suomen armeijassa 1920-luvulta talvisodan päättymiseen. Tutkimuksessa selvitetään konepistoolin käyttöperusteiden muotoutuminen sen Suomeen saapumisesta talvisodan päättymiseen saakka. Tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena on selvittää konepistoolin kohtaamat murroskohdat Suomessa 1920-luvulta 1940-luvun alkuun. Tutkimus etenee pääosin kronologisesti luvuittain. Lukujen tarkoituksena on selventää tutkimuksen taustaa ja poimia aikansa murroskohdat ja merkittävät tapahtumat. Näiden esiin nostamisella luodaan uudenlainen synteesi käsiteltävästä aiheesta.

Tutkimusmenetelmänä on vertaileva asiakirjatutkimus, jossa käytetään laadullisen historian tutkimuksen menetelmiä. Tutkimuksen aineisto pohjautuu alan kirjallisuuteen, ohjesääntöihin, opinnäytteisiin ja aikalaiskirjallisuuteen. Tutkimuksessa käytettävää aineistoa on kerätty myös haastatteluin.

Konepistoolit tulivat taistelukentille ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa. Konepistoolia suunniteltiin käytettävän erityisesti rynnäkköjoukoissa ja juoksuhautataisteluissa. Pikakivääri ja kivääri olivat 1920–30-luvuilla jalkaväen perusaseet. Tähän asevoimien kuvaan silloin vielä uuden asetyypin edustajat, konepistoolit, eivät sopineet.

Suojeluskuntajärjestön rooli konepistoolin merkityksen havaitsemisessa on merkittävä. Suojeluskuntajärjestön aktiivinen ja innovatiivinen asenne uusia sotavarusteita kohtaan mahdollisti sen, että suojeluskuntajärjestöstä tuli edelläkävijä konepistoolien käyttöönotossa, sekä niiden käyttöperusteiden kehittämisessä Suomessa.

Suomen armeija ei 1930-luvun aikana katsonut tarvitsevänsä konepistoolia jalkaväen yleisaseena. Armeijan ylimmän johdon asenne, valtakunnan vaikea taloudellinen tilanne, pikakiväärin määräävä asema jalkaväkitaktiikassa sekä konepistoolin ajautuminen korvikeaserooliin aiheuttivat sen, että konepistooli säilyi korvikeaseena puolustusvoimissa lähes koko 1930-luvun ajan.

Talvisodassa konepistoolin hyvät ominaisuudet yksittäistaistelijan aseena havaittiin ja konepistoolin rooli korvikeaseena poistui, ensin tilapäisjärjestelyin ja myöhemmin myös virallisesti taktiikan ja ohjesääntöjen muuttuessa. Konepistoolin ominaisuuksista johdetut uudenlaiset käyttöperusteet pohjautuivat sotakokemukseen ja havaintoihin toimivasta konepistoolien käytöstä. Näihin kokemuksiin nojaten päätettiin uudistaa konepistoolien käyttöperusteet ja määrävahvuudet. Nämä uudistukset toteutuivat jatkosodan aikana syksyllä 1942.

AVAINSANAT

Konepistooli, Suomi-konepistooli, käyttöperuste, talvisota, suojeluskuntajärjestö, määrävahvuus

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen päämäärä ja rakenne	1
1.2 Tutkimusongelma sekä tutkimuksen käsitteistö ja viitekehys	2
1.3 Aikaisempi tutkimus ja lähteet	3
2. KONEPISTOOLI-ASETYYPIN SYNTYMINEN JA SEN ALKUVAIHEET	6
3. KONEPISTOOLIHANKINNAT SUOMEEN	8
3.1 Suojeluskuntajärjestön rooli konepistoolien hankkimisessa	9
3.2 Armeijan rooli konepistoolien hankkimisessa	12
3.3 Johtopäätökset	14
4. KONEPISTOOLIN KÄYTTÖPERUSTEET PUOLUSTUSVOIMISSA VUOSINA 1931–1939	17
4.1 Konepistoolin käyttöperusteet eivät kehity 1930-luvulla	18
4.2 Konepistoolien tarve, tuotanto ja rahoitus 1930-luvulla	19
4.3 Johtopäätökset	20
5. TALVISODAN KOKEMUSTEN VAIKUTUS KONEPISTOOLIN KÄYTTÖPERUSTEISIIN JA MÄÄRÄVAHVUUKSIIN	22
5.1 Talvisota ja konepistoolin käyttöperusteiden muutos	23
5.2 Talvisodan sotakokemukset konepistoolista	25
5.3 Johtopäätökset	28
6. YHDISTELMÄ	31

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET	35
1.1 Oinnäytteen	35
1.2 Ohjesäännöt	35
1.3 Haastattelut	36
2. JULKAISTUT LÄHTEET	36
2.1 Kirjallisuus	36
2.2 Artikkelit	38

LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

LIITE 2: KIVÄÄRIJOUKKUEIDEN 1939 JA 1940 ORGANISAATIOT

LIITE 3: TUTKIMUSTA VARTEN SUORITETUT HAASTATTELUT

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen päämäärä ja rakenne

Konepistooli on kiinnostava ase, koska se oli taistelevan jalkaväen aseena varsin lyhyen ajanjakson. Se tuli esiin sotilasaseena ensimmäisen maailmansodan lopulla ja on edelleen käytössä useiden maiden armeijoissa ja poliisivoimissa. Historiallisesti lyhyenä aikana jalkaväen aseistuksessa 1930-luvun lopulta aina 1960-luvun loppuun se kuitenkin muutti ja saavutti paljon. Konepistooli muutti muun muassa jalkaväenkokoonpanoja, taistelutaktiikkaa ja -tekniikkaa. Konepistoolin merkitys jalkaväen aseena huomattiin Suomen talvisodassa, ja sen merkitys kasvoi arvaamattoman tärkeäksi etenkin toisessa maailmansodassa. Ennen tätä se kuitenkin aiottiin jättää erikoisjoukkojen ja poliisin aseeksi 1920–1930-luvuilla, ennen kuin sen todellinen arvo huomattiin ja eri maiden armeijat alkoivat hankkia konepistooleja yhä laajemmin asearsenaaleihinsa.

Tutkimuksen päämääränä on vertailevan asiakirjatutkimuksen keinoin selvittää konepistoolin käyttöä Suomessa ja Suomen armeijassa 1920-luvulta alkaen ja konepistoolin käyttöperiaatteiden muotoutumista talvisodan päättymiseen asti. Tavoitteena on etenkin selvittää konepistoolin käyttöperusteiden murroskohdat ja tärkeät tapahtumat 1920-luvulta 1940-luvun alkuun.

Tutkimus etenee pääosin kronologisesti luvuittain. Lukujen tarkoituksena on selventää tutkimuksen taustaa ja poimia aikansa murroskohdat ja merkittävät tapahtumat. Näiden esiin nostamisella voidaan luoda uudenlainen synteesi käsiteltävästä aiheesta. Tutkimuksessa tarkastellaan konepistoolin käyttöperusteiden, määrävahvuuksien, organisaatioiden sekä tuotannon muutoksia. Tavoitteena on myös sivuta tutkimuksen aikajanalla dokumentoituja asetilanteita Suomessa sekä konepistoolin merkityksen havaitsemista kansainvälisestä näkökulmasta. Valinnalla haen tutkimusperspektiiviin syvyyttä ja pyrin luomaan historiallisesti mielenkiintoisia asiayhteyksiä. Mielestäni aikaisempi tutkimus ei ole tuonut konepistoolin käyttöperusteiden muotoutumisen murroskohtia riittävän selkeästi esille.

Näkökulmana tutkimuksessa on konepistoolin rooli taistelevan jalkaväen aseena, sen käyttöperusteiden muutokset ja niiden vaikutukset Suomessa 1920-luvun alusta vuoteen

1940. Tutkimus kuuluu sotahistorian tutkimuksen piiriin, ja on välillä lähellä taktiikan tutkimustakin. Tutkimusmenetelmänä on vertaileva asiakirjatutkimus, jossa käytetään laadullisen historian tutkimuksen menetelmiä. Tutkimuksen painopiste suuntautuu erityisesti konepistoolin kokemiin murroskohtiin tutkittavalla aikajanelalla ja niistä etenkin talvisotaan.

1.2 Tutkimusongelma sekä tutkimuksen käsitteistö ja viitekehys

Tutkimusongelmana on selvittää, miten konepistoolin käyttöperusteet kehittyivät Suomessa 1920-luvun alusta talvisodan loppuun.

Alatutkimuskysymyksinä tutkimuksessani ovat: Miten konepistooli asetyyppinä syntyi, ja millaiseksi sen asema vakiintui kansainvälisesti? Miten konepistoolit otettiin käyttöön Suomessa? Millaisiksi muodostuivat konepistoolin käyttöperiaatteet ennen talvisotaa vuosina 1931–1939? Miten talvisota ja siitä saadut kokemukset vaikuttivat konepistooliin ja sen käyttöperusteisiin? Lisäksi haen vastausta kysymykseen, miten konepistoolien määrävahvuudet kehittyivät tutkittavalla aikavälillä.

Tässä tutkimuksessa rajataan taistelevan jalkaväen ulkopuolelle puolustushaaroina meri- ja ilmavoimat sekä kotijoukot. Aselajijoukoista rajauksen ulkopuolelle jäävät taistelua taaempaa tukevat aselajijoukot. Tutkimuksen selkeyttämiseksi käytän Suomen puolustusvoimista aina termiä puolustusvoimat tai armeija. Tutkimuksen kannalta on mielekkäämpää käyttää termiä käyttöperuste, termin käyttöperiaate sijaan, koska ensin mainittu kuvastaa enemmän aikansa ajattelutapaa. Tutkimus käsittelee konepistooleista pääasiassa vain Suomi-konepistoolia. Huomioin myös muut tutkimuksen kannalta merkitävät konepistoolimallit lyhyesti, mutta keskityn tarkastelemaan Suomi-konepistoolia, koska muiden konepistoolimallien määrät olivat kokonaisuutta katsoen marginaalisia. Pikakivääreistä käsitellään pääasiassa Lahti-Saloranta-pikakivääriä. Mikäli tutkimuksessa viitataan ryhmään tai joukkueeseen, se tarkoittaa aina jalkaväkiryhmää tai joukkuetta. Tutkimuksen ajallisena rajauksena käytetään pääosin 1920–1940-lukuja. Ajallinen raja- us perustuu siihen, että sillä saadaan katetuksi konepistoolin käyttöperusteissa tapahtuneet oleelliset murroskohdat Suomessa. Pyrin tutkimusaiheen rajauksella asettamaan konepistoolin sen tarkastelemisen kannalta oleelliseen sotahistorialliseen, asete- niseen ja kansainväliseen kontekstiin tutkimuksen näkökulman säilyessä melko laajana.

Tutkimukseni viitekehyksenä on konepistoolin kehitykseen ja sen käyttöperusteisiin vaikuttaneet tekijät Suomessa 1920-luvulta talvisodan päättymiseen. Tällä tarkoitan ensimmäisen maailmansodan perintöä konepistoolille, suojeluskuntajärjestön roolia konepistoolien hankkimisessa, armeijan suhtautumista konepistooliin asetyypinä, puolijoukkue- ja yhteisryhmätaktiikan merkitystä konepistoolille, armeijan resurssien sekä talvisodan tuomia muutoksia konepistoolille. Suomalaiset erityisolosuhteet, kuten maasto, taloudelliset seikat sekä kansainvälinen kehityskulku otetaan huomioon tutkimuksessa. Tarkasteltaessa kevyiden konetuliaseiden kehitystä on suomalaisen kiväärijoukkueen kontekstissa oleellista käsitellä myös pikakivääriä. Konepistoolia ja pikakivääriä ei voi käsitellä omina erillisinä kokonaisuuksinaan, vaan ne ovat kehityksessään toisiinsa sidoksissa. Näistä syistä johtuen olen päättänyt sivuta myös pikakiväärien asemaa ja kehitystä; näkökulma säilyy kuitenkin konepistoolin kannalta merkittävässä tekijöissä. Viitekehyksenä sekä rajauksena tutkimukseen valittu ratkaisu on selkein tapa tutkia konepistoolin käyttöperusteita ja niiden muutoksia. Näillä ratkaisulla pyritään luomaan uudenlainen näkökulma tutkittavasta aiheesta. Viitekehyksen graafinen esitys löytyy liitteestä 1.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja lähteet

Tärkeimmät lähteeni tutkimuksessa ovat erilaiset alan kirjallisuuteen kuuluvat teokset, joista tärkeimpinä mainittakoon valtiotieteen maisteri Markku Palokankaan laatima kolmiosainen teossarja *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, osat 1–3*. Teokset ovat arvokas lähde tutkimuksen kannalta niin oleellisen aineiston löytämisessä kuin aseistuksen kehittymistä koskevien tutkimuksen osalta. Palokankaan haastattelut ovat myös tutkimukseni kannalta oleellinen lähde, koska niiden avulla kykenen löytämään vastauksia myös hankalimpiin kysymyksiin, joiden osalta lähdeaineisto on niukempaa. Etenkin konepistooli-asetyyppin syntymistä sekä konepistoolin roolia puolustusvoimissa 1930-luvulla käsittelevissä osioissa Palokankaan haastattelut ovat muodostuneet erittäin arvokkaiksi.

Palokankaan rooli tutkimukseni lähteissä nousee merkittäväksi. Palokangas on kuitenkin lunastanut monin eri osoituksin paikkansa niin valtakunnan johtavien aseasiantuntijoiden kuin kansainvälisten aseasiantuntijoidenkin keskuudessa. Hänen tuotantoansa

pidetään valtakunnallisesti erittäin laadukkaana. Edellä mainituista syistä johtuen Palokankaan merkittävä rooli lähdeaineiston tuottajana ei kuitenkaan ole ristiriidassa tieteellisen tutkimuksen tekemisen kanssa.

Ohjesäännöt on laadittu rauhanajan harjoitusvahvuuksien perusteella, ja niiden tarkoitus on olla rauhanajan koulutuksen tuki ja yhtenäistäjä. Toisaalta ne kuitenkin kuvastavat nimenomaan aikansa taktista ja teknistä ajattelutapaa ja ovat siksi erinomaisia primääri-lähteitä. Niiden avulla on mahdollista tutustua tuon ajan kuvaan taistelukentästä, ja siten ymmärtää ratkaisuja, joita muun muassa sotilasorganisaatioissa tuolloin tehtiin.

Aikalaiskirjallisuus on osa tutkielmani lähteistöä. Niiden avulla pyrin muodostamaan kuvan siitä, miten kehitys on todella tapahtunut. Aikalaisteoksissa on tutkimuksen kannalta mielenkiintoista aineistoa konepistoolista ja sen asemasta 1930-luvulla. Aikalaiskirjallisuudesta mainittakoon Oy. Tikkakoski Ab.:n *Suomi-konepistooli* vuodelta 1942. Kirjan aikalaiskuvat konepistoolista ja sen käyttöperusteiden kehittymisestä ovat tutkimuksen kannalta erittäin mielenkiintoisia.

Organisaatioita, määrävahvuuksia sekä aseteollisuutta tarkasteltaessa ovat aikaisemmat tutkimukset olleet arvokkaita. Näistä mainittakoon Risto Erjolan vuonna 1986 laatima tutkimus *Aseiden valmistus Suomessa vuosina 1939–1945*. Tämänkaltaisissa lukumääriin ja päivämäärin perustuvissa aineistoissa on kuitenkin syytä tehdä huolellista lähteidenvälistä vertailua asiavirheiden välttämiseksi.

Muistelma- ja haastatteluteokset ovat erityisen hyödyllisiä kuvastamaan aikansa tunteita, suuria kokonaisuuksia tai ilmiöitä. Niistä on kuitenkin tarkkaan harkiten otettava tutkimuksen lähteiksi muun muassa tarkkaa lukutietoa tai yksittäisiä tapahtumia, kuten esimerkiksi vuonna 1970 julkaistussa Aimo Lahden *Asesuunnittelijana Suomessa / Haastatellut ja koonnut Maire Vaajakallio* -teoksessa ilmenevät asiavirheet osoittavat.¹

¹ Lahti, Aimo: *Asesuunnittelijana Suomessa / Haastatellut ja koonnut Maire Vaajakallio*, Gummerus, Jyväskylä, 1970, 75. Suomi-konepistoolin varhaisemman mallin konepistooli m/26:n ensimmäinen merkittävä sarja, joka käsitti 200 asetta, valmistui vuonna 1922. Markku Palokangas sen sijaan toteaa että: Ensimmäinen merkittävä sarja valmistui vuosien 1924–1925 aikana. Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, Suomen maanpuolustuksen ja sotien kevyt kiväärrikaliiperinen aseistus itsenäisyyden 70 vuoden aikana, 2 osa, Suomalaiset aseet*, Suomen Asehistoriallisen Seuran julkaisu N:o1, Vammalan kirjapaino Oy, 1991b, 239.

Sotilaskäsiaseita käsitteleviä teoksia on huomattavan paljon, ja niistä tehtyjen havaintojen perusteella niitä voidaan pitää varsin luotettavina ja helposti tarkistettavissa olevina. Kotimaisen ja kansainvälisen kirjallisuuden välillä on näkemyseroja esimerkiksi Espanjan sisällissodan ja Suomen talvisodan merkityksestä konepistooliasetyypille. Tästä esimerkkinä mainittakoon Thomas Nelsonin vuonna 1963 julkaistu teos *The world's submachine guns (machine pistols) volume I*, joka ei käsittele talvisotaa konepistoolin kannalta millään tavoin vaan korostaa Espanjan sisällissodan merkitystä konepistooliasetyypin merkityksen havaitsemisessa².

² Nelson, Thomas: *The world's submachine guns (machine pistols) volume I, Containing data, history and photographs of over 300 weapons with a technical guide in 20 languages*, International Small Arms Publishers, Cologne, 1963, 16–17.

2. KONEPISTOOLI-ASETYYPIN SYNTYMINEN JA SEN ALKUVAIHEET

Konepistooli eroaa muista oman aikansa aseista sen vuoksi, että se muodosti olemassa olleiden jalkaväen asetyyppien pohjalta eräänlaisen kompromissin. Aivan kuten rynnäkkökivääri muodostaa kompromissin omista edeltäjistään nykyajan jalkaväen yleisaseena. Konepistooli³ muodostuu ominaisuuksiltaan kivääristä, pikakivääristä ja pistoolista. Se eroaa 1920–1940-luvun kontekstissa pistoolista tulivoimansa ja paremman ampumaetäisyytensä takia sekä kivääristä paremman käsiteltävyytensä ansiosta. Samalla sitä on helpompi liikutella taistelukentällä verrattuna raskaisiin konetuliaseisiin, kuten pikakivääriin ja konekivääriin. Konepistoolien tehokas ampumaetäisyys päättyy noin kolmeensataan metriin, jolloin konepistoolille tyypillisten patruunatyyppejen ominaisuudet loppuvat. Maailman ensimmäinen käytännöllinen ja taistelukentälle hyvin soveltuva konepistooli oli saksalainen, massasulkuinen, ensimmäinen maailmansodan loppuvaiheessa käyttöön otettu Bergmann MP 18⁴.

Tarve konepistoolille syntyi kasvaneesta tulivoiman tarpeesta lähietäisyyksillä. Konepistoolia suunniteltiin käytettävän erityisesti rynnäkköjoukoissa ja juoksuhautataisteiluissa, joissa konepistooli ei ollut yhtä hankalakäyttöinen kuin kivääri mutta taas huomattavasti tulivoimaisempi kuin pistooli.⁵ Suomalaiselle konepistoolisuunnittelulle alkusysäyksen antoi ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheen saksalainen Bergmann-konepistooli, joka oli aseena jokseenkin epävarma ja häiriöaltis mutta asetyypinä ominaisuuksiltaan soveltuva suomalaiseen maastoon.⁶

Ensimmäisen maailmansodan tappio aiheutti Saksan aseeteollisuudelle rajoitteita, ja tästä syystä Bergmann-konepistoolin valmistusmäärät jäivät pieniksi, vaikka asetta valmistettiinkin lisensseillä eräissä maissa sodan jälkeen. Saksan tappio tarkoitti myös sitä, että

³ Sama, 1–3. Konepistooli-asetyypiltä vaaditaan eräitä ominaisuuksia, kuten uudelleen latautuminen, pistoolipatruunatyypinen kaliiperi, ja muun muassa sen lipaskapasiteetin on oltava enemmän kuin yksi patruuna. Konepistoolit ovat noin 95-prosenttisesti toimintaperiaatteeltaan massasulkuisia. Massasulku on muun muassa konepistooleissa käytettävä lukon toimintamekanismi, jossa laukaustapahtuma ja sen jatkuminen perustuu lukon painoon.

⁴ Sama, 3.

⁵ Sélen, Kari, Pylkkänen, Ali: *Sarkatakkien armeija, Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*, WSOY, Helsinki, 2004, 442–443.

⁶ Erjola, Risto: *Aseiden valmistus Suomessa vuosina 1939–1945*, Sotataloudellinen seura, Helsinki, 1986, 34.

menestyksekkäästi alkaneet konepistoolikokeilut rintamilla eivät saaneet jatkoa ja konepistoolin merkitys unohdettiin. Tämä kehityskulku todennäköisesti esti konepistooliasetyypin kansainvälisen läpimurron 1920–1930-luvuilla.⁷

Espanjan sisällissodassa vuosina 1936–1939 konepistooli oli vähäisessä määrin käytössä, mutta sen tehokkaita käyttöperusteita ei ymmärretty. Konepistoolin etujen huomiotta jättäminen johtui pitkistä ampumaetäisyyksistä sekä taisteluiden ja maaston luonteesta. Markku Palokankaan mukaan Espanjan sisällissodan merkitys konepistooliasetyypille oli vähäinen. Tästä on esimerkkinä se, että sodan osapuolien päätukijat Saksa ja Neuvostoliitto eivät huomanneet konepistoolin merkitystä jalkaväenaseena tai tehneet oleellisia muutoksia omiin konepistoolien käyttöperusteisiinsa ja tuotantoonsa Espanjan sisällissodan aikana tai heti sen jälkeen.⁸

Palokankaan mukaan talvisodan merkitys konepistooliasetyypin arvon huomaamisessa erinomaisena jalkaväen aseena on jätetty vähäiselle huomiolle ulkomaisessa ja varsinkin angloamerikkalaisessa tutkimuksessa. Sen sijaan ulkomainen sotahistoriallinen tutkimus on yhdistänyt Espanjan sisällissodan ja konepistoolin merkityksen huomaamisen jalkaväen aseena varsin kevyin perustein.⁹

Palokankaan mukaan konepistoolia ei yleisesti pidetty Suomessa eikä muuallakaan 1920–1930-luvun alussa vakavasti otettavana jalkaväen aseena, vaan sen rooli nähtiin armeijan kannalta lähinnä erikoisjoukkojen, poliisin ja poliisimaisten joukkojen aseena. Tämä ajatusmaailma eli pitkään konepistoolin rinnalla, kunnes se hylättiin kokonaan talvisodan kokemusten perusteella.¹⁰ Vuonna 1987 julkaistussa Timo Hyytisen teoksessa *Arma fennica 2, sotilasaseet* väitetään kuitenkin, että 1930-luvulla maailmalla uskottiin konepistoolin yleistyvän jalkaväen aseena, jopa kiväärin korvaavaksi yleisaseeksi.¹¹ Edellä mainittu väite on kuitenkin ristiriidassa sen seikan kanssa, että todellisuudessa konepistoolien valmistus erikoisjoukkojen käyttöön alkoi hiljalleen 1920–1930-luvulla mutta voimistui ennennäkemättömäksi massatuotannoksi jalkaväelle vasta talvisodan kokemusten levitessä muun muassa Neuvostoliittoon, pohjoismaihin ja Saksaan aivan 1940-luvun alussa.¹²

⁷ Valtiotieteen maisteri Markku Palokankaan haastattelut 16.5.2011b, 15–17.8.2011, sekä 24.1.2012, (muistiinpanot tekijän hallussa).

⁸ Palokangas 2011b.

⁹ Sama.

¹⁰ Sama.

¹¹ Hyytinen, Timo: *Arma fennica 2, sotilasaseet*, Gummerus Oy:n kirjapaino, Jyväskylä 1987, 345.

¹² Palokangas 2011b.

3. KONEPISTOOLIHANKINNAT SUOMEEN

Ensimmäisen maailmansodan perintö vaikutti erittäin merkittävällä tavalla taktiikkaan ja taktiseen ajatteluun taistelukentästä aina 1940-luvun alkuun saakka. Suomessa seurattiin ulkomailla meneillään olevia sotilastrendejä, kuten pikakiväärin suosiota sotilasaseena sekä puolijoukkuetaktiikan käyttämistä pikakiväärin ympärillä. Nämä vaikutteet tulivat Suomeen pääosin Saksasta ja Ruotsista.¹³

Pikakivääri oli jalkaväkitaktiikan aseteknisessä painopisteessä aina 1920-luvulta 1930-luvulle. Se johtui ensimmäisen maailmansodan kokemuksista ja yleisestä halusta luoda jalkaväelle kyky tuleen ja nopeaan liikkeeseen. Tällaisessa ajattelutavassa pikakivääriryhmät, jossa oli muun muassa pikakivääriampuja ja ammustenkantajia, muodostivat jalkaväen tulituen. Liikkeen muodostivat puolestaan kivääriryhmät, joissa oli kevyesti aseistettuja kiväärimiehiä. Heidän tehtävänä oli liikkeen avulla saavuttaa menestystä. Suomen armeija otti tuona aikana hyvin paljon vaikutteita Saksan armeijan toimintatavoista, etenkin liittyen pikakivääri- ja jalkaväkiryhmien toimintaan jalkaväkijoukkueessa. Tätä saksalaista ajatusmallia olivat luonnollisesti tuomassa ja tukemassa Saksassa koulutuksensa saaneet jääkäriupseerit.¹⁴

Pikakivääriasetyypin laajamittainen käyttö, kehitystyö ja kansainvälinen suosio jarruttivat konepistoolien hankintaa ja kehitystä 1920-luvulta 1930-luvun puoleenväliin saakka. Vasta 1930-luvun puolivälissä ja sen jälkeen alettiin konepistooliasetyyppiin suhtautua armeijoiden parissa suopeammin; tämä johtui varmatoimisemmista malleista, edullisemmiksi muodostuneista hinnoista sekä kasvavasta sodan uhasta eri puolilla maailmaa. On mielenkiintoista, että pikakivääri hidasti konepistoolin esiintuloa, vaikka aseet ovat ominaisuuksiltaan erilaiset. Se johtui siitä, että pikakiväärin rooli oli ymmärretty jo ensimmäisen maailmansodan aikana, mutta konepistoolin rooli sotilasaseena tuli selkeästi ymmärretyksi vasta talvisodassa.¹⁵

¹³ Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*, Maanpuolustuskorkeakoulu taktiikan laitos, julkaisusarja 1, 1/1996, Nettopaino Oy, Joutsa, 1996, 384;

Palokangas 2011b.

¹⁴ Tynkkynen, 36–37.

¹⁵ Palokangas 2011b.

Vuonna 1923 Suomessa asetettiin toimintaan puolustusrevisionin nimellä toiminut elin. Muistiossaan puolustusrevisioni otti huomioon suomalaisen maaston erityistekijänä muun muassa lyhyine ampumaetäisyyksineen. Erityispiirteet tekivät tykistön tulituen hankalaksi toteuttaa, joten jalkaväellä tuli puolustusrevisionin mukaan olla aseita, joilla on suuri tulinopeus.¹⁶

Suomalaisessa jalkaväen taktiikassa korostettiin 1920–1930-luvuilla erityisesti peitteisessä maastossa toimimista, talviolosuhteiden hyväksikäyttöä ja näihin liitettävää jalkaväen tulivoimaa ja liikkuvuutta. Konepistooli sopi tällaiseen taktiseen näkemykseen hyvin, ja se oli käytännössä ensimmäinen konetuliase, joka vastasi erityisen hyvin liikuteltavuuden ja tulivoiman vaatimuksia. Toisaalta sen heikkous eli lyhyt tehokas ampumaetäisyys ei aiheuttanut ongelmia.¹⁷ Kuitenkaan Suomen olosuhteisiin erinomaisesti soveltuvaa konepistoolia ei vielä tuona aikana osattu hyödyntää armeijassa, eikä myöskään laajamittaisesti suojeluskuntajärjestössä.

3.1 Suojeluskuntajärjestön rooli konepistoolien hankkimisessa

Suomessa konepistooleista ensimmäiset kokemukset sai suojeluskuntajärjestö. Suojeluskuntajärjestö tilasi vuonna 1921 neljä kappaletta Bergmann-konepistoolia opetuskäyttöön kursseille. Suojeluskuntajärjestö päätti aseista saatujen myönteisten kokemusten vuoksi tilata niitä huomattavan määrän lisää. Vuonna 1922 tilattiin aluksi tuhat kappaletta, ja tultaessa vuoteen 1926 aseita oli hieman alle 1 200 kappaletta.¹⁸ Suojeluskuntajärjestö otti konepistoolit joukkueorganisaatioonsa vuonna 1924, jolloin joukkueessa oli määrävahvuuden mukaan kaksi konepistoolia.¹⁹ Ne oli jaettu tasan eli molemmille puolijoukkueille yksi ase.²⁰

Vuonna 1922 julkaistu *Suojeluskuntamiehen oppi- ja käsikirja II*²¹ ei kuitenkaan konepistoolihankinnoista huolimatta mainitse konepistoolia sanallakaan. Tämä kertoo luon-

¹⁶ Lindeman, Risto: *Suomalaisen kivääriryhmän kokoonpano ja aseistuksen kehitys 1918–1940*, 83. kadettikurssin sotahistorian kandidaatin tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2000, (Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto), 3.

¹⁷ Tynkkynen, 34–44.

¹⁸ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, Suomen maanpuolustuksen ja sotien kevyt kiväärrikaliiperinen aseistus itsenäisyyden 70 vuoden aikana, 3 osa, Ulkomaiset aseet*, Suomen Asehistoriallisen Seuran julkaisuja N:o1, Vammalan kirjapaino Oy, 1991c, 179–180.

¹⁹ Lindeman, 20.

²⁰ Palokangas 2011b.

²¹ Sigell, Niilo: *Suojeluskuntamiehen oppi- ja käsikirja II*, Gummerus oy, Jyväskylä, 1922.

nollisesti ohjesääntötyön kankeudesta ja siitä, että konepistooleja ei vielä huomioitu kovinkaan laajasti uutuutensa ja vähäisten lukumääriensä vuoksi.

Konepistooleista saatujen havaintojen perusteella suojeluskuntain yliesikunta päätti lisätä ja nopeuttaa konepistoolien hankintaa jo vuonna 1923. Tämä toteutettiin muun muassa kohdentamalla toisiin varustehankintoihin suunnattuja varoja konepistooleihin. Konepistoolia ja sen käyttöä koskevat ensimmäiset ohjeet suojeluskuntajärjestössä julkaistiin vuonna 1924.²²

Suojeluskuntajärjestölle asetettuihin, paikallispuolustukseen ja erilaisten kohteiden suojaamiseen keskittyneisiin tehtäviin konepistooli soveltui asetyyppinä hyvin jo 1920-luvulla. Järjestön rakenne ja rauhanaikaiset tehtävät eivät edellyttäneet samalla tavoin totaaliseen rintamasotaan tarkoitettuja taisteluvälineitä kuin armeijalla.²³ Konepistooli on erittäin käyttökelpoinen ase vartiointitehtäviin, ja konepistoolilla aseistettua vartiomiestä on esimerkiksi vaikeampi yllättää tai lyödä ylivoimalla. Konepistooleja hankittiin suojeluskuntajärjestölle myös yksittäisten yritysten tuella. Tällä tavoin rahoitettujen konepistoolien oli tarkoitus olla mahdollisen kriisin aikana suojeluskuntajoukkojen mukana omilla paikkakunnillaan, lähinnä kohteensuojaustehtävissä. Poliisimaisista tehtävistä johdetut käyttöperusteet saattoivat olla suojeluskuntajärjestön kannalta alun perin tärkeämpi syy konepistoolien hankkimiseen kuin puhtaasti sotilaallinen metsätaistelurooli, joka havaittiin vasta myöhemmin.²⁴

Vaikuttaa siltä, että vaikka erilaisten aseiden kokeilutoiminta oli hyvin yleistä varsinkin 1920–1930-luvuilla, oli suojeluskuntajärjestö tuolloin huomattavasti aktiivisempi ja kokeilunhaluisempi uusia ideoita kohtaan kuin puolustusvoimat. Se on nähtävissä muun muassa eri konepistoolimallien testaamisessa ja monien uusien sotavarusteiden käyttöönottamisessa.²⁵ Tämä tarkoitti sitä, että suojeluskuntajärjestö toimi aluksi suunnan näyttäjänä ja konepistoolin käyttöperusteiden rakentajana ennen armeijan omien kokeilujen alkua.²⁶ Suojeluskuntajärjestön riippumattomuus puolustusvoimista teki erilaiset kehittämiskokeilut helpommiksi toteuttaa ja mahdollisti erilaisen näkökulman aiheisiin.²⁷

²² Sélen, Pylkkänen, 442.

²³ Palokangas 2011b.

²⁴ Sama.

²⁵ Sama.

²⁶ Sélen, Pylkkänen, 442–443.

²⁷ Tynkkynen, 46.

Suojeluskuntajärjestö ryhtyi ensimmäisen maailmansodan havaintojen perusteella hakemaan ennakkoluulottomasti lisää tulivoimaa jalkaväkiaseistukseen. Ennakkoluuloton asenne osoittautui myöhemmin hyödylliseksi. Suojeluskuntajärjestöllä oli 1920–1930-luvuilla enemmän kokemusta ja visioita konepistooliaseistuksen tarpeellisuudesta asevoimien käytössä kuin armeijalla.²⁸ Bergmann-konepistoolien lisähankintoja lienee kuitenkin rajoittanut silloisiin oloihin kohtuuton hankkimishinta ja lukuisat pienet tekniset viat.²⁹

Suojeluskuntajärjestön ja armeijan eroavaisuus suhtautumisessa konepistoolin tulee selkeästi esiin vuonna 1936 julkaistussa *Suojeluskuntajärjestön koulutusohje I* -teoksessa. Sen mukaan konepistoolitaistelija toimii itsenäisesti toisin kuin pikakivääritaistelija.³⁰ Armeijan näkemys konepistoolin käytöstä tuona aikana taas ei ollut teoksen ohjeen mukainen, vaan armeijassa konepistoolia käytettiin kuten pikakivääriä, ryhmäaseen tavoin.³¹ Teoksessa on myös erityinen maininta siitä, että konepistoolin käyttöä on harjoiteltava erilaisia taistelutilanteita silmällä pitäen. Toisaalta edelleenkin konepistoolin kouluttamiselle ja siitä annettaville ohjeille ei anneta merkittävää roolia ja koulutuksessa tukeudutaan pikakiväärin koulutusmalliin soveltuvilta osin.³²

Bergmann-konepistoolin jalostaminen uudeksi kotimaiseksi konepistoolimalliksi oli tuolloin suojeluskuntajärjestössä asemestarina toimineen Aimo Lahden henkilökohtainen idea. Hän oli erityisen kiinnostunut automaattiasesta ja etenkin konepistoolin kehittämisestä. Lahtea voidaan pitää tärkeimpänä henkilönä Bergmann-konepistoolin pohjalta alkaneen konepistoolisuunnittelun tulosten jalostamisessa Suomi-konepistooliksi.³³

Suojeluskuntajärjestö tilasi eri pikakiväärimalleja harjoitteluun ja tutustumiseen, mutta niitä ei hankittu varsinaisesti suojeluskuntajärjestön tehtäväkenttään kuuluneiden tehtävien hoitoon. Pikakivääriä ei yksinkertaisesti tarvittu, koska sen ominaisuudet eivät sopeet suojeluskuntajärjestön tarpeisiin tai tehtäviin. Paikkakunta-kohtainen suojeluskuntaorganisaatio kotona säilytettävine aseineen ei myöskään tukenut niiden hankkimista.

²⁸ Palokangas 2011b.

²⁹ Lahti, 71.

³⁰ Suojeluskuntain yliesikunta: *Suojeluskuntajärjestön koulutusohje I yleinen osa ja jalkaväen koulutus*, Suojeluskuntayhdistys, Helsinki, 1936. 39, 86.

³¹ Palokangas 2011b.

³² Suojeluskuntain yliesikunta, 39, 86.

³³ Palokangas 2011b.

Voidaan kuitenkin sanoa, että pikakiväärien huono saatavuus ja kalliit hankintakustannukset, varsinkin 1920-luvulla, edesauttoivat tällaisen järjestelyn syntyä.³⁴

3.2 Armeijan rooli konepistoolien hankkimisessa

Armeija ei ollut juurikaan kiinnostunut konepistooleista 1920-luvun alussa. Asetta pidettiin ainoastaan poliisikäyttöön soveltuvana ja konepistoolin arveltiin jäävän lyhytaikaiseksi muoti-ilmiöksi sotilasaseena.³⁵ Kielteinen asenne johtui monista seikoista, kuten konepistoolin edullisten ominaisuuksien huomioitta jättämisestä, mutta myös toisaalta siitä, että toimivaa, kotimaista konepistooliratkaisua ei ollut vielä syntynyt. Kotimaisen konepistooli m/26:n ominaisuudet eivät kaikilta osin täysin tyydyttäneet armeijan edustajia. Päätekijöinä kielteiseen asenteeseen olivat aseiden syöttöhäiriöt ja kaliiperi 7,65 millimetriä. Lisäksi jalkaväen taktiikan pikakivääripainotteisuus ja vaikea konetuliastilanne olivat omiaan haittaamaan konepistoolin etujen havaitsemista, varsinkin armeijan ylimmässä johdossa.³⁶

Konepistoolin edullisuus havaittiin puolustusvoimissa 1920-luvulla tahoilla, jotka olivat perehtyneet sissitoimintaan. Se johtui havainnoista, joissa todettiin tavanomaisen jalkaväkiaseistuksen heikko soveltuvuus sissitoimintaan. Ajatukset konepistooleista eivät kuitenkaan ilmeisesti levinneet, koska sissijoukkoja ei ajateltu lainkaan koulutettavan rauhan aikana. Sissijoukoilta puuttuivat myös kattavat organisaatiot ja ohjesäännöt. Sissijoukot ajateltiin muodostettavan improvisoidusti rintamajoukoista valikoiduilla taistelijoilla. Sissitoiminnan ajatus eli vahvistuen armeijassa aina talvisodan alkuun saakka. Sissitoiminta ei kuitenkaan saanut riittävän konkreettisia muotoja nostaakseen konepistoolin merkitystä jalkaväenaseistuksessa.³⁷

Suomen armeijassa palvelleet Saksassa koulutuksensa saaneet jääkäriupseerit eivät myöskään keisarillisen Venäjän upseerit olleet tutustuneet konepistooliin tai sen käyttöön ensimmäisessä maailmansodassa tai myöhemmissä sodissa ennen talvisotaa. Tämä

³⁴ Sama.

³⁵ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, Suomen maanpuolustuksen ja sotien kevyt kivääricaliiperinen aseistus itsenäisyyden 70 vuoden aikana, 1 osa, Yleishistoria*, Suomen Asehistoriallisen Seuran julkaisuja N:o1, Vammalan kirjapaino Oy, 1991a, 113.

³⁶ Palokangas 2011b.

³⁷ Tynkkynen, 62–64.

seikka myös todennäköisesti jarrutti konepistoolin suosiota ja lisäsi ennakkoluuloja uutta asetyyppejä kohtaan.³⁸

Asekonstrukööri Aimo Lahti suunnitteli kehittämiskelpoisen konepistoolimallin 1920-luvun alussa. Sen ensimmäinen prototyyppi valmistui vuonna 1922. Prototyyppi esiteltiin puolustusministeriölle, mutta se ei osoittanut kiinnostusta asetta kohtaan. Lahti kehitti konepistoolia, ja vuonna 1924 puolustusministeriön taisteluvälineosasto tilasi pienen näytesarjan kokeiltavaksi. Puolustusministeriön taisteluvälineosasto tilasi ja osti muitakin näyte- ja koeaseita aina malliin m/26 saakka, mutta varsinaista läpilyöntiä tämä konepistoolimalli ei puolustusvoimissa tehnyt.³⁹

Suomi-konepistoolin kehittäjän Aimo Lahden mahdollisuudet keskittyä konepistoolin kehittämiseen olivat 1920-luvun lopulla rajalliset. Tämä johtui pääosin armeijan heikosta asetilanteesta ja sen johdosta käynnissä olleesta pikakiväärituotannosta, josta hän asekonstruktiörinä Valtion Kivääritehtaalla osaltaan vastasi. 1930-luvun alussa pikakivääriä koskevat ongelmat vähenivät ja Lahden omat työkiireet helpottivat, joten hän sai mahdollisuuden keskittyä enemmän konepistoolin suunnitteluun ja paranteluun ensimmäisen mallin m/26 pohjalta. Tämän kehitystyön hän sai valmiiksi vuonna 1931. Tuolloin olivat myös armeijan sisäiset asenteet muuttuneet hieman myönteisemmiksi konepistoolia kohtaan.⁴⁰

Aimo Lahti myi kumppaneineen Suomi-konepistoolin valmistusoikeudet Tikkakosken Rauta- ja Puuteollisuus Oy:lle, koska Valtion Kivääritehdas ei kyennyt aloittamaan aseiden valmistusta eikä armeija osoittanut riittävää kiinnostusta asemallia kohtaan. Valtion Kivääritehtaalla oli runsaasti tilauksia 1930-luvun alussa. Sen tuotantokapasiteetin täyttivät muun muassa kone-, pika- ja tavallisten kiväärien valmistaminen. Osaltaan myös sen takia Suomi-konepistoolin valmistaminen isompina sarjoina viivästyi. Näin puolustusvoimat menettivät oikeudet aseeseen, joka osoittautui myöhemmin kansainvälisestikin merkittäväksi.⁴¹ Suomi-konepistoolin pienimuotoinen sarjavalmistus aloitettiin vuonna 1931 Tikkakosken tehtaalla, ja samana vuonna se otettiin mukaan armeijan viralliseen jalkaväenaseistukseen, mallina Suomi-konepistooli m/31.⁴²

³⁸ Palokangas 2011b.

³⁹ Palokangas 1991b, 237–240; Palokangas 2011b.

⁴⁰ Palokangas 1991b, 244–245.

⁴¹ Sama.

⁴² Hyytinen, 343.

Oikeuksien päätyminen Tikkakosken Rauta- ja Puuteollisuus Oy:n haltuun oli puolustusvoimien kannalta tulevaisuutta katsoen harkitsematonta. Kaupallisena yrityksenä Tikkakosken Rauta- ja Puuteollisuus Oy:n valmistamia aseita meni esimerkiksi vientiin, valmistuskapasiteetti oli varsin pieni ja aseiden hankintakustannukset nousivat huomattavasti Valtion Kivääritehtaan oletettuja valmistuskustannuksia suuremmiksi. Toisaalta Tikkakosken tehtaan täyttä tuotantokapasiteettia ei hyödynnetty ennen sotia.⁴³

Suomi-konepistooli on varmatoiminen, erittäin laadukkaasti valmistettu ja rintamaolosuhteita kestävä ase, toisaalta taas hidas ja kallis valmistaa.⁴⁴ Sen huomattava paino johtuu raskaasta, hyvälaatuisesta, koneistetusta teräksestä, jonka vahvuusominaisuudet ovat erinomaiset. Paino selittää myös osaltaan epätavallisen suurta tarkkuutta aina sadasta jopa kolmeensataan metriin saakka verrattuna muihin aikansa konepistooleihin. Suomi-konepistoolilla oli ominaisuuksia, joita ei muissa sen ajan konepistooleissa ollut. Muun muassa viritysmekanismi oli sopiva vaativiin olosuhteisiin, myös helppo piipunvaihto mahdollisuus oli tuona aikana harvinaista. Aseen tulinopeus on huomattavan suuri, noin 900 laukausta minuutissa, johon pääosa muista konepistooleista ei tuolloin kyennyt.⁴⁵

Ensimmäiset vuodet armeijan asevarustuksessa olivat Suomi-konepistoolin osalta edelleen vaikeita. Noin vuotta myöhemmin aseiden ottamisesta armeijan viralliseen aseistukseen siitä ei kuitenkaan mainita muun muassa *Jalkaväen ryhmänjohtaja*⁴⁶ -teoksessa vuodelta 1932 sanaakaan. Tämä johtunee konepistooliasetyypin uutuudesta armeijassa sekä konepistoolien erittäin pienestä osuudesta muihin aseisiin verrattuna koko sodanajan armeijan vahvuutta tarkasteltaessa.

3.3 Johtopäätökset

Suojeluskuntajärjestön rooli konepistoolin merkityksen havaitsemisessa on merkittävä. Suojeluskuntajärjestön erilainen tehtäväkenttä ja parempi valmius sekä alttius uusia sotavarusteita kohtaan johtivat siihen, että suojeluskuntajärjestö otti konepistoolit käyt-

⁴³ Palokangas 2011b.

⁴⁴ Palokangas, Markku: *Suomalaisjoukkojen aseistus ja varustus*, teoksessa Leskinen, Jari ja Juutilainen, Antti (toim.): *Talvisodan pikkujättiläinen*, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 2006b, 310.

⁴⁵ Nelson, 5, 555–561.

⁴⁶ Huhtala, Pauli: *Jalkaväen ryhmänjohtaja, Opas nuorelle aliupseerille*, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1932.

töönsä ennen armeijaa. Konepistoolin mahdollisuudet sissi- ja metsätaisteluaseena havaittiin suojeluskuntajärjestön piirissä paljon laajemmin jo 1920-luvun alussa toisin kuin armeijassa.

Suojeluskuntajärjestössä konepistoolin katsottiin olevan tehokas lähitaisteluase ja siksi tarpeellinen pienelle maalle ja vähälukuisille sotajoukoille. Suojeluskuntajärjestön tehtävät erosivat hieman armeijan pelkästään sotilaallisista tehtävistä. Näitä seikkoja tarkastellessa on helpompaa ymmärtää konepistoolien hankinta suojeluskuntajärjestölle jo huomattavasti ennen kuin armeija hankki ensimmäiset omat konepistoolinsa.

Suomen armeijan ylin johto, joka koostui keisarillisen Venäjän upseereista sekä Saksassa koulutuksensa saaneista jääkäriupseereista, ei tuntenut konepistoolin ominaisuuksia tai edullisia käyttöperusteita 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa, minkä seurauksena se ei katsonut tarvitsevänsä konepistoolia jalkaväen aseistukseen. Konepistoolia pidettiin armeijan taholla erikoisaseena, joka ei sopinut silloisen taistelevan jalkaväen aseeksi.

Kotimainen konepistooli oli armeijan koekäytössä noin 1920-luvun puolestavälistä lähtien. Armeija ei kuitenkaan vielä tuolloin ollut riittävän kiinnostunut ostamaan aseiden valmistusoikeuksia. Aivan 1930-luvun alussa Lahti tarjosi Suomi-konepistoolimalliaan armeijalle, mutta sarjavalmistuksen esteenä oli Valtion Kivääritehtaan tuotantomahdollisuuksien lisäksi armeijan ylimmässä johdossa ollut aliarviointi konepistoolin merkityksestä tulevaisuudessa. Osoituksena siitä, ettei armeijan ylin johto ymmärtänyt konepistoolin merkitystä asemallina, armeija ei ostanut Suomi-konepistoolin valmistusoikeuksia Aimo Lahdelta ja tämän yhtiökumppaneilta. Tällä oli Suomi-konepistoolin ja etenkin sen tuotannon jatkoon kannalta merkitystä, koska Tikkakoski Oy Ab. oli kaupallinen yritys ja näin ollen valmistusoikeudet eivät olleet armeijan ja valtion hallussa. Käytännössä tämä tarkoitti pientä valmistuskapasiteettia ja hankkimiskustannusten nousua.

On tärkeää huomata, että Suomi-konepistoolin alkuvaikeudet 1920-luvun alusta 1930-luvun alkuun ovat samaan aikaan Lahti-Saloranta-pikakiväärin menestyksen aikaa. Se hyväksyttiin muun muassa sarjatuotantoon sitä vasta varten perustetussa Valtion Kivääritehtaassa. Ei ole aikansa kontekstiin nojaten erikoista, että määrärahoja suunnattiin uuteen, kotimaisen pikakiväärin hankintaan aikana, jolloin jalkaväkitaktiikka oli pikakiväärikeskeinen ja jolloin armeijalla oli pula hyvistä pikakivääreistä. Sen sijaan olisi ol-

lut aikansa kontekstissa riskialtista suunnata määrärahoja ja tuotantoa uuden asetyypin kehittämiseen ja valmistamiseen tilanteessa, jossa taktiseen tarpeeseen oli käytettävissä sopiva ase.

4. KONEPISTOOLIN KÄYTTÖPERUSTEET PUOLUSTUSVOI- MISSA VUOSINA 1931–1939

Konepistooliasetyyppi kohtasi alkuvaikeuksiensa jälkeen lisää vaikeuksia 1930-luvun edetessä. Ongelmiksi muodostuivat erityisesti taktisten kokeilujen etenemättömyys sekä konepistoolin taisteluteknisten ominaisuuksien huomiotta jättäminen. Tähän olivat osasyllisiä jatkuva määrärahojen puute 1930-luvulla mutta myös johtavat tahot armeijassa. Näiden ongelmien summana myöskään tuotanto ei päässyt vauhtiin.

Armeijan sisällä esitettiin 1930-luvun alussa myös konepistoolin laajaa käyttöönottoa puoltavia mielipiteitä. Nämä esitykset kuitenkin sivuutettiin armeijan ylimmässä johdossa. Esimerkiksi kapteeni Martti Terä (myöhemmin everstiluutnantti) kirjoitti vuonna 1933 *Tiede ja Ase* -lehdessä konepistoolista ja sen ominaisuuksista, jotka olivat hänen mielestään suomalaisessa maastossa erittäin edulliset. Artikkelissaan hän esittää jopa kaikkien jalkaväen kiväärimiesten aseistamista konepistoolein. Hän myös toteaa artikkelissaan, että konepistooli ei sovellu, pääosin lyhyen tehokkaan ampumaetäisyyden ja ampumatarvikkeen vähäisen läpäisytehon vuoksi, tulitukiaseen rooliin ryhmäaseeksi pikakiväärin tapaan.⁴⁷

Armeijan ensimmäinen koe-erää suurempi tilaus Suomi-konepistooleista tehtiin vuonna 1931⁴⁸. Vuonna 1935 armeija teki ensimmäinen merkittävän Suomi-konepistoolitilauksen, joka käsitti tuhat asetta, ja vuodesta 1935 voidaankin katsoa konepistoolitilausten ja tuotannon tehostuneen. Suomi-konepistooleja ehdittiin vuosina 1933–1938 tuottaa 5 617 kappaletta.⁴⁹ Osa aseista ei päätenyt armeijan käyttöön aseviennin ja kotimaisten tahojen, kuten suojeluskuntajärjestön sekä raja- ja merivartiolaistoksen tarpeiden vuoksi. Syksyyn 1939 mennessä Suomi-konepistoolien tai muiden konepistoolien määrä armeijalle ei ollut merkittävä, vain noin neljä tuhatta Suomi-konepistoolia ja noin tuhat kappaletta muita konepistoolimalleja.⁵⁰

⁴⁷ Terä, Martti: *Kenttäärmeejamme jalkaväkiaseistus*, teoksessa kenraalimajuri Heinrichs, E. (johtokunnan puolesta): *Tiede ja Ase*, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 1, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1933, 142–143.

⁴⁸ Palokangas 1991b, 247.

⁴⁹ Erjola, 36.

⁵⁰ Palokangas 1991b, 256; Palokangas 2011b.

4.1 Konepistoolin käyttöperusteet eivät kehity 1930-luvulla

Jalkaväen ohjesäännöissä konepistoolin rooli oli vähäinen ja staattinen aina vuoteen 1940 asti. Jalkaväen ohjesäännöissä konepistoolista kerrotaan samalla tekstin katkelmalla aina vuodesta 1932 vuoteen 1940. Katkelmassa kuvataan konepistoolin ominaisuuksia, verrattuna pikakivääriin ja pistooliin. Näiden ohjesääntöjen mukaan konepistooli on ryhmän oikeanpuoleisimman taistelijan ase. Tärkein havainto näistä ohjesäännöistä on konepistoolin kannalta se, että sitä pidetään pikakiväärin kaltaisena aseena.⁵¹ Eräs toinen näissä ohjesäännöissä esiintyvä konepistoolia koskeva seikka on, että konepistoolin asemaa jalkaväkiryhmässä ei pidetä varmana vaan mahdollisena. Kuitenkin samoissa ohjesäännöissä pikakivääriryhmiin kuuluu aina pikakivääri.⁵² Tämä osoittaa, että konepistoolia ei pidetty yhtä tärkeänä aseena kivääriryhmän kannalta kuin pikakivääriä tukevan pikakivääriryhmän kannalta.

Konepistoolin tehokas käyttöperiaate oli puolustusvoimissa varsin huonosti ymmärretty 1930-luvulla, minkä osoittaa vuonna 1935 julkaistun teoksen *Kivääri- ja pikakivääriryhmä taistelussa* katkelma: ”Vielä 300 metrin matkalla konepistoolin luotisuihku pysyy hyvin koossa, joten sitä voidaan erinomaisesti käyttää tilapäisesti korvaamaan pikakivääreitä.”⁵³ Vastuullisena konepistoolin käyttöperiaatteiden huomioimatta jättämisessä voitaneen katsoa olevan yleisesikunta eikä niinkään puolustusministeriön taisteluvälineosasto, joka johti asehankintoja. Asesijoitukset sekä käyttöperusteet eri asetyyppien käytölle määritti nimenomaan yleisesikunta.⁵⁴

Markku Palokankaan mukaan konepistooli ajautui osaltaan tähän pikakiväärin eli tulitukiaseen tehtävään, koska pikakiväärien tuotanto oli liian vähäistä. Vähäinen pikakiväärin tuotanto johti luonnollisesti pikakiväärien korvaajien tarpeeseen. Myöskään konepistoolin tehokasta käyttötapaa ei vielä kunnolla osattu hahmottaa. Tämän seurauksena heikkotehoisempaa konetuliasetta käytettiin pikakiväärin roolissa eli tulitukiaseena.⁵⁵

⁵¹ Yleisesikunta, Osasto 4.: *Jalkaväen ohjesääntö I*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1932, 41; Yleisesikunta, Osasto 4.: *Jalkaväen ohjesääntö I*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1940, 43.

⁵² Yleisesikunta 1932, 87; Yleisesikunta 1940, 89.

⁵³ Huhtala, Pauli: *Kivääri- ja pikakivääriryhmä taistelussa*, WSOY, Porvoo, 1935, 36.

⁵⁴ Palokangas 1991a, 113.

⁵⁵ Palokangas 2011b.

Konepistoolin aseman ja käyttöperusteiden virhearviointi kesti koko 1930-luvun aina sen lopulle saakka. Vähäiset hankitut konepistoolit oli sijoitettu ryhmäaseiksi jalkaväki-ryhmiin korvaamaan määrävahvuuksista puuttuvia pikakiväärejä. Konepistoolin käyttöperusteet ja asema korvikeaseena 1930-luvulla kyseenalaistavat silloisen puolustusvoimien ylimmän johdon asiantuntemuksen jalkaväen aseistuksen alalla.⁵⁶

4.2 Konepistoolien tarve, tuotanto ja rahoitus 1930-luvulla

Koko 1930-luvun ajan puolustusvoimissa konepistoolia oli pidetty sopivana jalkaväen ryhmäaseen korvikkeena. Konepistoolin katsottiin olevan omiaan vahvistamaan ja korvaamaan hitaasti laajenevaa pikakiväärrikantaa. Esimerkiksi jalkaväkikomppanian neljästä joukkueesta kahdella oli pikakivääri ja kahdella vastaavasti konepistooli. Konepistooleja arveltiin tuolloin olevan riittävästi armeijan tarpeisiin.⁵⁷ Tämä määrävahvuuslaskelma osoittautui kuitenkin virheelliseksi konepistoolien tarpeen kasvaessa ja sen käyttöperusteiden muuttuessa myöhemmin ryhmäaseesta yksittäistaistelijan aseeksi.

Puolustusrevisionin esittämät ehdotukset eivät saaneet poliittista tukea ja määrärahojen puutteen vuoksi jäivät pääosin toteutumatta. Puolustusvoimien rahoitus oli 1930-luvun alkupuolella äärimmäisen niukkaa ja isoihin hankintoihin ei yksinkertaisesti ollut mahdollisuuksia. Tuolloin armeijassa esitettiin ajatuksia siitä, että konepistooleja ei kuitenkaan kyettäisi hankkimaan riittävästi, jolloin niitä ei uutena asetyyppinä kannattaisikaan hankkia riittämättömiä määriä armeijan käyttöön muiden merkittävimpien asetyyppien kustannuksella. Osittain myös tästä syystä johtuen konepistoolien tilaukset jäivät hyvin pieniksi, ja näin ollen myöskään konepistoolin käyttöperusteita ei nähty tarpeelliseksi tutkia ja kehittää.⁵⁸

Vähäinen konepistoolimäärä puolustusvoimissa ennen talvisotaa ei johtunut Oy Tikka-koski Ab.:n tuotantovaikeuksista tai kapasiteetista vaan armeijan päätöksentekijöiden virheestä konepistoolien hankkimista koskevissa päätöksissä.⁵⁹ Tikkakosken tehtaiden täyttä kuukausikapasiteettia, eli noin tuhannen konepistoolin tuotantomäärää, ei hyö-

⁵⁶ Palokangas, Markku: *Suomi vs. Shpaqin konepistoolien taistelu*, Suomen Sotilas, 4/2011d.

⁵⁷ Palokangas 1991b, 256.

⁵⁸ Palokangas 1991a, 115–116.

⁵⁹ Palokangas 1991b, 256.

dynnetty konepistoolituotannossa ennen talvisotaa.⁶⁰ Nämä seikat on selkeästi nähtävissä tarkasteltaessa konepistoolien määrää ennen talvisotaa sekä niiden valmistamiseen käytettyä aikaa. Mikäli tahto sekä rahoitus konepistoolien hankkimiseen olisivat olleet riittävät, konepistoolien määrä olisi talvisotaan mennessä ollut jopa kymmeniätuhansia.

Talvisotaa edeltävien ylimääräisten kertausharjoitusten ajasta lähtien konepistoolien tuotantoa kiihdytettiin.⁶¹ Se ei kuitenkaan johtunut käyttöperusteiden muutoksesta tai halusta toteuttaa muutoksia niissä. Suomen sotavarusteteollisuuden tuotantoa tehostettiin sodan uhatessa. Samalla tehostettiin myös konepistoolien tuotantoa.

Tikkakoski Oy Ab.:n talvisodan jälkeen vuonna 1942 laatimassa *Suomi-konepistooli* -teoksessa käsitellään niiden ongelmien syitä ja seurauksia, joihin konepistooli joutui 1930-luvulla. Teoksessa käsitellään muun muassa konepistoolin kohtaamia vaikeuksia 1930-luvulla yleistäen ja maailman tilanteeseen peilaten. Teoksen tärkeimpinä havaintoina mainittakoon konepistoolin merkityksen ja ominaisuuksien huomaamatta jättäminen 1920–1930-luvuilla. Nämä syyt johtivat Tikkakoski Oy Ab.:n mukaan siihen, että konepistooli ei päässyt 1930-luvulla siihen asemaan, missä se oli talvisodan päättyessä.⁶² Toisaalta täytyy huomioda, että teos on julkaistu talvisodan jälkeen ja ei ole viitteitä siitä, että Tikkakoski Oy Ab. olisi esittänyt samankaltaisia huomioita jo 1930-luvulla. Tämä seikka asettaa teoksen valoon, jossa sitä voidaan pitää jopa jälkiviisaana. Kaupallisen yrityksen intressit omaa tuotettaan kohtaan ovat myös saattaneet vaikuttaa siihen, millä tavalla asiat tuodaan esiin.

4.3 Johtopäätökset

Suomi m/31 -konepistooli otettiin armeijan käyttöön vuonna 1931. Puolustusvoimien johdossa konepistoolit katsottiin kuitenkin sopiviksi korvikeaseiksi pikakivääreille ja ne asetettiin tulitukitehtävään jalkaväkiryhmiin. Näin ollen konepistooli asetettiin pikakiväärin rooliin vastoin sille edullisia ominaisuuksia. Tähän ominaisuuksiensa valossa tarkasteltuna väärään rooliin se joutui muun muassa pikakivääripainotteisen jalkaväkitahtiikan, pikakiväärien puutteen, riittämättömien konepistoolikokeilujen ja taktisten oivallusten puutteen vuoksi.

⁶⁰ Palokangas 2011b.

⁶¹ Palokangas 2011b.

⁶² Oy. Tikkakoski Ab., *Suomi-konepistooli*, Otava, Helsinki 1942, 7.

Konepistoolin käyttöperusteet armeijassa eivät olleet sen ominaisuuksia vastaavat ennen talvisotaa. Valitettavasta tämä näkyi myös tilausmäärien vähäisyytenä, koska konepistooleja katsottiin tarvittavan vain kaksi kappaletta jalkaväkijoukkueita kohden korvaamaan puuttuneita pikakiväärejä. Voidaan todeta, että jalkaväen taistelun tukemiseen konepistooli ei ominaisuuksiltaan yksinkertaisesti sovi. Etenkään tehokas ampumaetäisyys ja patruunan läpäisykyky eivät ole riittäviä.

Vuosina 1931–1939 olisi ollut aikaa varustautua sotaan muun muassa riittävin konepistoolihankinnoin. Määrärahoja tiukan taloustilanteen vallitessa ei kuitenkaan ollut, eikä tehokkaita käyttöperusteita ollut vielä oivallettu. Se merkitsi konepistoolille kahta asiaa: Ensinnäkin määrävahvuudet olivat tulitukikäyttöperusteiden mukaiset. Toiseksi tiukassa taloudellisessa tilanteessa ei ollut mielekästä lähteä investoimaan riittämättömiä puolustusmäärärahoja uuteen asetyyppiin. Konepistoolimäärät jäivät marginaalisiksi, ja kokemuksia ei näin saatu riittävästi.

Konepistoolin asemaa puolustusvoimissa 1931–1939 voi kuvata hyvin sanalla staattinen. Käyttöperusteita tai konepistoolia ei juurikaan kehitetty ja sen korvikeaserooli säilyi rauhallisena aina talvisodan syttymiseen saakka. Konepistoolin laajempaa käyttöön ottoa puoltaneiden mielipiteitä ei otettu huomioon puolustusvoimien johdossa ja vahvemmat, sekä lukuisimmat kielteiset mielipiteet määrittivät konepistoolin ja sen käyttöperusteiden kehitystä.

5. TALVISODAN KOKEMUSTEN VAIKUTUS KONEPISTOOLIN KÄYTTÖPERUSTEISIIN JA MÄÄRÄVAHVUUKSIIN

Talvisodassa havaittiin konepistoolin merkitys taistelevan jalkaväen aseistuksessa.

Suomen armeija nosti konepistoolituotantoaan ja muutti niiden käyttöperusteita jo talvisodan alkuvaiheessa.⁶³

Venäläisten tutkijoiden mukaan Suomen talvisota oli ratkaisevassa asemassa tarkasteltaessa konepistoolin asemaa ja merkitystä Neuvostoliitossa.⁶⁴ Maailmanlaajuinen konepistoolituotannon räjähdysmäinen kasvu taas lähti liikkeelle Neuvostoliiton toimenpiteistä konepistoolin suhteen ja ratkaisevasti tähän päätökseen vaikuttivat nimenomaan puna-armeijan sotakokemukset talvisodasta.⁶⁵ Suomalaisten konepistoolien käyttö puna-armeijaa vastaan herätti ensin puna-armeijan rintamaupseerit ja heidän kauttaan myös Neuvostoliiton ylimmän sotilasjohdon huomaamaan konepistoolin merkityksen sotilasaseena.⁶⁶

Ennen talvisotaa Neuvostoliiton ylijohto suhtautui varauksella konepistooliin sotilasaseena. Se oli nähtävissä selkeästi muun muassa siinä, että konepistooli jäi marginaaliin puna-armeijan sotilasaseistuksessa ja konepistoolit jopa poistettiin puna-armeijan taistelevilta joukoilta aivan 1930-luvun lopulla.⁶⁷ Talvisodan alun jälkeen puna-armeija jakoi varastoistaan hallussaan olleet noin 4 000 konepistoolia taisteleville joukoilleen.⁶⁸ Neuvostoliitto alkoi nostaa kevästä 1940 alkaen voimakkaasti konepistoolituotantoaan. Puna-armeijan saamat kokemukset suomalaisten tehokkaasta konepistoolien käytöstä sekä oman konepistooliaseistuksen puute olivat muutoksiin johtaneiden päätösten takana.⁶⁹ Teoksessa *Puna-armeija Stalinin tentissä* kuvataan myös yksityiskohtaisesti edellä mainitut asiat talvisodan konepistooli-havainnoista Neuvostoliitossa.⁷⁰

⁶³ Palokangas, Markku: *Jalkaväen aseistuksen ja sotavarustuksen kehittyminen 1941–1945*, teoksessa Leskinen, Jari ja Juutilainen, Antti (toim.): *Jatkosodan pikkujättiläinen*, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 2006a, 95.

⁶⁴ Bolotin, David, Naumovich: *Soviet small-arms and ammunition*, Finnish Arms Museum Foundation, Vammalan kirjapaino Oy, 1995, 47–48.

⁶⁵ Palokangas 2011b.

⁶⁶ Bolotin, 47–48.

⁶⁷ Sama, 47.

⁶⁸ Palokangas 2006b, 324.

⁶⁹ Palokangas 2006a, 95.

⁷⁰ Manninen, Ohto, Rzesevski, Oleg: *Puna-armeija Stalinin tentissä, Talvisodan jälkipuinti Kremlissä 14.–17.4.1940*, Oy Edita Ab, Helsinki, 1997. 67–68, 143, 167, 189, 206, 218, 417–418, 463.

Talvisodan aikana puna-armeijan jalkaväen divisioonaan ei sen ohjesääntöjen mukaan kuulunut lainkaan konepistooleja. Suomalaiseen divisioonaan sen sijaan kuului sille osoitetut 250 konepistoolia eli noin kaksi asetta jalkaväkijoukkuetta kohti.⁷¹ Talvisodan jälkeen Suomi-konepistoolin menestyksen vuoksi Neuvostoliitossa alettiin kehitellä uutta konepistoolia, joka olisi halpa valmistaa massatuotantona mutta silti käyttöominaisuuksiltaan yhtä hyvä kuin Suomi-konepistooli. Tällainen ase kehiteltiin vuosien 1940–1941 aikana, ja sen valmistus alkoi vuonna 1941 nimellä Shpagin m-41. Talvisodan havaintojen perusteella päättivät Ruotsi, Tanska ja Sveitsi hankkia Suomi-konepistoolien valmistusoikeudet itselleen⁷². Tämä on selkeä näyttö arvostuksesta Suomi-konepistoolia kohtaan kansainvälisellä tasolla.

5.1 Talvisota ja konepistoolin käyttöperusteiden muutos

Talvisodassa suomalaisten käyttämät konepistoolit olivat pääosin Suomi-konepistooleja ja suojeluskuntien Bergmann-konepistooleja. Konepistooleja oli armeijalle talvisodan alussa noin 4 950⁷³, joista Suomi-konepistooleja noin 4 000. Sodan lopussa konepistooleja oli kirjanpidossa 6 183, tämä lisäys saatiin lähestulkoon kokonaan kotimaisesta konepistoolituotannosta.⁷⁴ Erilaisia pikakivääreitä oli varastoissa talvisodan alkaessa 4 872.⁷⁵ Talvisodan päättyessä niitä oli 12 676⁷⁶; huomattava lisäys koostui pääosin sotasaaliista ja hätähankinnoilla hankituista aseista. Konepistoolin kannalta merkittävää pikakiväärin määrän laajenemisesta oli se, että konepistoolit kyettiin ottamaan myös virallisesti pois korvikeaseroolistaan.⁷⁷

⁷¹ Järvinen, Y. A.: *Suomalainen ja venäläinen taktiikka talvisodassa*, Werner Söderström Oy, Porvoo, 1948, 68; Palokangas 2006b, 332.

⁷² Erjola, 36.

⁷³ Hyytinen, 346. Teoksessa todetaan virheellisesti konepistooleja olleen talvisodan alussa 4 100. Sama virheellinen tieto on myös seuraavassa lähteessä: Karjalainen, Mikko: *Suomalaista käytännön sotataittoa – Sotilaiden keksintöjä jatkosodassa*, teoksessa Turunen, Ismo (päätoim.): *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 69* 2011, Hakapaino Oy, Helsinki, 2011, 199. teoksessa mainitaan talvisodan alun konepistoolimäärän olevan 4 100. Konepistoolien lukumäärä vaihtelee lähteestä riippuen. Palokangas 1991a, 169. Ilmoittaa konepistoolien määräksi tuona aikana 4 915 ja Palokangas 1991b, 256, 4 963. Näiden kahden lukumäärän ero on kuitenkin tutkimuksen kannalta merkityksetön. Mainitsemiä teosten luku 4 100 johtunee siitä, että niissä on huomioitu vain Suomi-konepistooli m/31, eikä muita konepistoolimalleja, kuten esimerkiksi Bergmann-konepistoolia.

⁷⁴ Palokangas 1991a, 169.

⁷⁵ Sama, 118.

⁷⁶ Palokangas 2006b, 333.

⁷⁷ Palokangas 2011b.

Armeija oli tyytyväinen Suomi-konepistooliin heti talvisodan ensihavainnoista lähtien, mutta tuotannon kalleus ja hitaus tulivat jatkuvasti esiin⁷⁸. Talvisodan ensimmäisten taistelujen alkaessa havaittiin varsin nopeasti myös konepistoolin huonot ominaisuudet tulitukiaseena verrattuna kone- ja pikakivääreihin. Nopeasti havaittiin myös se seikka, että liikkuvien ja keveästi aseistettujen taisteluosastojen hallussa konepistoolit pääsivät ominaisuuksiensa puolesta paljon parempaan käyttöön. Tämä johtui siitä, että konepistoolille tyypilliset ominaisuudet eli muun muassa lyhyt ampumaetäisyys, suuri tulinopeus, kevyt ampumatarvike ja huomattava lipaskapasiteetti olivat talvisodan olosuhteissa muun muassa raskaammin aseistautunutta ja teihin sitoutunutta vihollista vastaan tehokkaita.⁷⁹

Talvisodan aikana rintamilla olleet komentajat ja päälliköt ryhtyivät kevyistä taisteluosastoista saatujen kokemusten mukaan organisoimaan joukkoihinsa taisteluosastoja, joihin konepistoolia keskitettiin. Konepistoolit irrotettiin määrävahvuuksien mukaisista organisaatioistaan olosuhteiden pakosta, epävirallisia keinoja käyttäen, yksittäistaistelijoiden ja partioiden lähitaisteluaseiksi⁸⁰. Näiden joukkojen iskuvoima ja liikkuvuus olikin omiaan iskuryhmissä ja partiotoiminnassa, jossa usein myös pyrittiin yllätykseen. Pikakiväärit jäivät edelleen tärkeäksi osaksi jalkaväkiryhmien tulitukivoimaa, ja niiden käyttöperusteisiin ei ollut syytä tehdä tarkistuksia sodan edetessä.⁸¹

Sodan aikana Suomi-konepistoolia käyttäneet ovat kertoneet sen olleen paras mahdollinen yksittäistaitelijan työkalu. Lukuisat tapaukset, joissa konepistooli oli pelastanut vaikean tilanteen, ovat omiaan vahvistamaan näkökulmaa, joka korostaa konepistoolin merkitystä sodissamme.⁸² Osoitavasti talvisodan konepistoolitilannetta kuvaavat Y. A. Järvisen *Jatkosodan taistelut* -teoksen sitaatti: ”Erinomaiseksi todettu konepistooliaseistus oli täysin riittämätöntä, olihan aseita ollut vain pari joukkuetta kohti.”⁸³ sekä Palokankaan *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 I osassa* esittämä toteama: ”Konepistoolia oli vain muutama tuhat, toisin sanoen koko kenttäarmeijaa ajatellen taktisesti häviävän pieni määrä.”⁸⁴

⁷⁸ Palokangas 2006a, 101.

⁷⁹ Palokangas 1991b, 256–257.

⁸⁰ Palokangas 2011b.

⁸¹ Palokangas 1991b, 256–257.

⁸² Hyytinen, 346.

⁸³ Järvinen, Y. A: *Jatkosodan taistelut*, Werner Söderström Oy, Porvoo, 1950, 16.

⁸⁴ Palokangas 1991a, 118.

Suomi-konepistoolin ominaisuudet tekivät siitä hyvän lähitaisteluaseen. Suomalaiset taistelivat maastoa hyväksi käyttäen, ja näin ollen erityisesti konepistooli, joka on tehokkaimmillaan lyhyiltä etäisyyksiltä, pääsi näyttämään tehonsa. Eräs menestystekijä konepistoolille oli se seikka, että tulivoimaisia aseita tarvittiin muun muassa sissi- ja koukkaustoiminnassa, mutta kuljetettavuus oli muille konetuliaseille niiden painonsa takia aina ongelma. Konepistoolilla tätä kuljetettavuusongelmaa ei esiintynyt, joten aseeseen keveys oli eräs tärkeimmistä ominaisuuksista, joka mahdollisti konepistoolin käytön tehokkaana yksittäistaistelijan aseena. Kevyempi paino sekä aseessa että ampumatarvikkeissa mahdollisti myös nopeamman liikkeen, mikä taas mahdollisti tehokkaan hyökkäyksellisen lähitaistelun.⁸⁵ Juuri näistä elementeistä, tulesta ja liikkeestä, monet konepistoolimiehet tunnetaan. Tehokas ja liikkuva lähitaistelu ei ollut mahdollista muilla tuon ajan konetuliaseilla kuten pikakiväärillä, puhumattakaan konekivääristä.

Talvisodassa Suomen armeija menetti 475⁸⁶ konepistoolia, mikä on huomattavan korkea määrä aseiden kokonaismäärään ja muiden asetyyppien vastaaviin lukuihin vertailtuna. Tätä selittää se seikka, että harvat konepistoolit haluttiin pitää mahdollisimman tehokkaassa käytössä taistelevilla joukoilla vaikeissa olosuhteissa, joissa tappiot olivat huomattavia.⁸⁷

5.2 Talvisodan sotakokemukset konepistoolista

Heti talvisodan jälkeen kerättiin joukoilta havaintoja ja kokemuksia muun muassa konepistoolista. Havainnoissa Suomi-konepistoolia pidettiin tehokkaana aseena erityisesti lähietäisyyksille ja lyhyille matkoille. Ryhmänjohtajien aseistamista konepistoolin pidettiin hyvin tärkeänä. Patruunoiden keveyttä ja siitä johtuvaa ampumatarvikehuollon helpottumista arvostettiin. Negatiivisina asioina käyttäjät näkivät aseiden vähäisen määrän organisaatioissa sekä lyhyen tehokkaan ampumaetäisyyden.⁸⁸

Talvisodasta saatujen havaintojen perusteella todettiin, että konepistooli tarvittiin joka ryhmään eli neljä konepistoolia joukkueeseen entisen kahden sijaan. Uudenlaiset kone-

⁸⁵ Palokangas 2011b.

⁸⁶ Palokangas 1991b, 257. Vuonna 2011 Palokangas totesi haastattelussa lukumäärän olevan todellisuudessa hieman suurempi, tätä hän perusteli kirjanpidollisilla sekaannuksilla; Palokangas 2011b.

⁸⁷ Palokangas 1991b, 257.

⁸⁸ Peltola, Janne-Matti: *Kivääriryhmän kokoonpanon ja aseistuksen kehitys sotien aikana ja niiden jälkeen*, 83. kadettikurssin sotahistorian kandidaatin tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2000, (Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto, Helsinki), 8.

pistoolin käyttöperusteet osoittivat vanhojen käyttöperusteiden mukaisen määrävahvuuden olevan aivan liian pieni. Armeijan konepistoolikannan kasvattaminen katsottiinkin välirauhan ajasta lähtien olevan elintärkeää. Välirauhan aikana konepistoolien määrävahvuutta organisaatioissa nostettiin ja tuotantoa tehostettiin sotaa edeltäneestä huomattavasti.⁸⁹

Oman osansa konepistoolin aseman muutokseen toi talvisodan kokemusten perusteella havaittu tarve taktiseen muutokseen joukkue- ja ryhmätaktiikassa. Armeija siirtyi talvisodan jälkeen käyttämään yhteisryhmää pikakivääri- ja kivääriryhmien sijaan. Siirtymisen joukkuetaktiikassa kiväärijoukkueeseen malli-1940 johtui yhteisryhmätaktiikkaan siirtymisestä. Puolijoukkuetaktiikka, ja kiväärijoukkue malli-1939 eivät enää soveltuneet sodankäyntiin, ja monet muut maat olivat luopuneet siitä jo ennen suomalaisia.⁹⁰ Organisaatiot on esitetty graafisesti liitteessä 2.

Konepistooli siirtyi yhteisryhmän käyttöönoton myötä ryhmänvarajohtajalle entisen oikeanpuoleisimman tulitukiasemiehen sijaan. Konepistoolin kannalta muutokset organisaatioissa tarkoittivat selkeämpää asemaa ohjesäännöissä. Puolustusvoimain Pääesikunnan koulutusosaston vuonna 1941 julkaisemassa *Muutokset ja lisäykset JO I:een ja JO:II:een* konepistoolin rooli on selkeämpi kuin sitä edeltäneissä jalkaväen ohjesäännöissä.⁹¹ Tärkeää on huomata konepistoolin korvikeaseroolin poistuminen myös ohjesääntötasolla.

Konepistoolin käyttöä pikakiväärien korvikkeina ei lopetettu ylemmän johtoportaalla käskyllä. Se aika päättyi ohjesäännöissä vasta, kun talvisodan jälkeen voitiin noin 3 000 Degtjarev- sotasaalis-pikakiväärillä,⁹² Ruotsista hankituilla noin 700 pikakiväärillä, Ranskasta saaduilla noin 5 000 vanhentuneella pikakiväärillä, ja muilla pienillä aseerillä täyttää pikakiväärimäärävahvuudet kivääriryhmissä.⁹³

⁸⁹ Palokangas 1991b, 257.

⁹⁰ Sama.

⁹¹ Puolustusvoimain Pääesikunta, koulutusosasto: *Muutokset ja lisäykset JO I:een ja JO:II:een*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1941, 15–18, Taulukot 1–2.

⁹² Erjola, 25. Teoksessa esitetään talvisodan pikakiväärisotasaaliiksi 1 574 asetta, joka on liian pieni määrä; Palokangas 1991a, 165. Teoksessa sotasaalismäärien eroavaisuuksien todetaan johtuvan erilaisesta näkökulmasta ja kirjanpidollisista sekaannuksista. Palokangas ilmoittaa pikakiväärien sotasaalismääräksi 3 076 asetta.

⁹³ Palokangas 2011b.

Talvisota oli varsin lyhyt ja kiihkeä, sen lisäksi talvisodan jälkeinen ohjesääntötyö jäi osittain kesken välirauhan kiireellisen koulutuksen ja varustautumisen takia. Tämän vuoksi konepistoolin käyttöperusteita ei ehditty muuttaa virallisesti talvisodan aikana, eikä niitä muutettu edes vuoden 1940 jalkaväen ohjesääntöön⁹⁴. Välirauhan aikana julkinen keskustelu lehdistössä ja sotilasaikakausilehdissä kiellettiin päämajan käskyllä. Sillä haluttiin estää sotakokemusten leviäminen Neuvostoliittoon.⁹⁵ Tämän kaltainen päätös luonnollisesti hidasti talvisodan kokemusten leviämistä sekä hyödyntämistä armeijan alimmilla tasoilla.⁹⁶

Talvisodan jälkeen konepistoolin asema puolustusvoimissa muuttui täysin. Konepistoolista tuli entisen korvikeeseen sijaan tärkeä asetyyppi, jonka valmistamiseen ja kehitykseen oltiin valmiita panostamaan. Luonnollisesti myös konepistoolin käyttöperusteiden kehittäminen niin taktisesti kuin taisteluteknisestäkin nostettiin uudelle tasolle ja sen käyttömahdollisuuksia pyrittiin laajentamaan.⁹⁷

Suomi-konepistoolia pyrittiin kehittämään rintamalta saadun palautteen ja ehdotusten perusteella, vaikka sitä pidettiin erityisen onnistuneena konstruktiona. Tärkeimpänä mainittakoon suujarrun myöhempi lisääminen. Toimenpiteellä haluttiin pienentää rekyyliä ja suojata piippua tukkeutumiselta. Suujarrun lisäämisen hyödystä Suomi-konepistoolille oltiin useilla tahoilla eri mieltä, muun muassa Aimo Lahti ei hyväksynyt suujarrun lisäystä. Nämä muutokset konepistooliin astuivat voimaan vasta jatkosodan aikana.⁹⁸

Lippaat ja niiden tuottaminen olivat konepistoolituotannon rinnalla oleellisia konepistoolien tehokkaalle käytölle rintamalla. Rumpulippaiden määrävahvuutta ei koskaan saavutettu kokonaan, koska ne olivat vaikeita ja kalliita valmistaa. Rumpulipas vaati ensiluokkaisen metalliaineksen työstämistä varten. Tämä jarrutti itse aseinkin valmistusta, koska lippaita ei ollut riittävästi aseisiin nähden. 1930-luvun lipasratkaisut, pois lukien Yrjö Koskisen suunnittelema seitsemänkymmenen patruunan rumpulipas, osoittautuivat sopimattomiksi tai heikosti soveltuviksi sotilaskäyttöön. Päälipastyyppeinä toimivat talvisodan aikana seitsemänkymmenen patruunan rumpulipas, vähäisemmässä määrin neljänskymmenen patruunan rumpulipas, ja kahdenkymmenen patruunan tanko-

⁹⁴ Yleisesikunta 1940, 43.

⁹⁵ Tynkkynen, 137.

⁹⁶ Palokangas 2011b.

⁹⁷ Palokangas 2011a.

⁹⁸ Palokangas 2011b.

lipas.⁹⁹ Suomi-konepistoolin maine tulivoimaisena metsätaisteluaseena perustuikin osittaan juuri riittoisaan ja luotettavaan seitsemänkymmenen patruunan rumpulippaaseen.¹⁰⁰

Jatkosodan alkaessa konepistoolien ensimmäinen välirauhanaikainen lisäys määrävahvuuksiin, eli joka ryhmän aseistamien konepistoolilla, oli saatu vasta osittain valmiiksi. Määrävahvuuden lisäys saatiin lopullisesti valmiiksi vasta syksyllä 1942 kesän 1941 ankarien taisteluiden ja kaluston kulumisen vuoksi. Lisäys oli melkoinen sillä konepistoolia oli kaikki mallit huomioiden ennen talvisotaa ollut noin 5 000 asetta kun syksyllä 1942 määrävahvuusudistuksen loppuunsaattamisen jälkeen niitä oli noin 31 300, joista valtaosa Suomi-konepistoolia m/31.¹⁰¹

Oy Tikkakoski Ab.:n *Suomi-konepistooli* -teoksessa vuodelta 1942 kuvataan osuvasti konepistoolin vaiheita ja sen mahdollista tulevaisuutta aikana, jolloin konepistoolin arvostus oli juuri noussut valtavasti ja sen potentiaali nähtiin. Teoksessa todetaan: ”*Konepistoolin käyttö taistelevan armeijan monipuolisena ja tärkeänä aseena on käynnissä olevan ja erikoisesti meidän molempien sotiemme antamien hyvien kokemusten perusteella tapahtunut tosiasia. [- -] aseiden käyttömahdollisuudet lienevät meikäläisissä oloissa vielä nykyistä suuremmat ja monipuolisemmat, kunhan niitä sodan kokemusten valossa keritään myöhemmin kehitellä.*”¹⁰²

5.3 Johtopäätökset

Talvisodassa konepistooli hyväksyttiin asetyyppinä ja sen paikka muiden oman aikansa jalkaväen aseiden joukossa tunnistettiin. Tästä alkoi konepistoolien maailmanlaajuisen tuotannon räjähdysmäinen kasvu, joka perustui laajalti puna-armeijan saamiin ikäviin opetuksiin suomalaisilta. Suomalaiset aloittivat käyttöperiaatteiden ja tuotannon muuttamisen jo talvisodan alkuvaiheessa. Neuvostoliitto aloitti omat toimenpiteensä konepistoolin suhteen talvisodan loppuvaiheessa. Katkerat menetykset taisteluissa isku- ja sisäsastoille, mutta toisaalta myös omien joukkojen positiiviset konepistoolihavainnot, olivat palaute, johon Neuvostoliitto reagoi.

⁹⁹ Palokangas 2006b, 310.

¹⁰⁰ Palokangas 2011b.

¹⁰¹ Palokangas 1991b, 256–257.

¹⁰² Oy. Tikkakoski Ab., 7.

Konepistoolin 1930-luvulla kohtaamat vaikeudet heijastuivat sodan uhan ja myöhemmin talvisodan syttymisen jälkeen konepistoolitilanteeseen. Konepistooliasetyypin tulevaisuuden kannalta tilanne oli hyvä, koska tuotantoa haluttiin tehostaa ja rahoitus konepistoolien hankkimiseksi oli hankittu. Kuitenkin 1930-luvulla tehdyt laiminlyönnit konepistooliasetyyppejä kohtaan synnyttivät talvisodan aikana uudenlaisia ongelmia. Aikaa ei ollut riittävästi ja tuotanto, joka oli hyvin rajoittunutta, ei kyennyt vastaamaan uusia, valtavasti kasvaneita tarpeita. Tuotannon nopea lisääminen ei silloisissa olosuhteissa myöskään ollut mahdollista. Näin ollen, vaikka käyttöperusteita muutettiin ja määrärahat konepistoolihankinnoille olivat riittävät sekä konepistoolitilanteen parantuminen alkoi, se tapahtui sodan olosuhteisiin ja sen vaatimuksiin nähden kovin hitaasti.

Talvisodan aikana konepistoolin käyttöperusteita muutettiin sen takia, että konepistooli ei soveltunut tulitukitehtävänsä. Samaan aikaan saatiin havaintoja toisenlaisten käyttöperusteiden toimivuudesta. Konepistoolin korvikeaserooli poistui määrävahvuuksissa ensin tilapäisjärjestelyin ja myöhemmin virallisesti pikakiväärivahvuuksien kasvaessa. Tämän jälkeen konepistooleilla ei pyritty korvaamaan pikakiväärejä, vaan sen asemaa yksittäistaistelijan aseena pyrittiin vahvistamaan. Varsinaiset käskyt konepistoolin käyttöperusteiden muuttamiseksi tulivat rintamilla toimivilta johtajilta eivätkä ylemmistä johtoportaista kuten esimerkiksi päämajan korkeimmalta sotilasjohtolta.

Konepistoolin käyttöperusteet ovat heijastuneet myös konepistoolien määrävahvuuksiin. Tämä on nähtävissä selvästi esimerkiksi siinä, että ennen talvisotaa määrävahvuuden ollessa tulitukitehtävän mukainen oli konepistoolien määrä koko armeijan vahvuutta tarkasteltaessa erittäin pieni. Talvisodan jälkeen asetetussa uudessa määrävahvuudessa, jossa konepistooli oli ryhmätasolla yksittäistaistelijan aseena, oli konepistoolien määrä moninkertainen verrattuna sotaa edeltävään määrävahvuuteen.

Suomi-konepistooli oli jalkaväen suuresti arvostama ase. Se ylsi maailman maineeseen loistavien ominaisuuksien, kuten varmatoimisuuden, tulivoimansa ja laatunsa ansiosta. Olennainen osuus Suomi-konepistoolin menestystarinassa oli suomalaisella sissitaktikalla ja konepistoolien keskittämisellä, mikä osoitti konepistoolin edut lähi- ja metsätaisteluaseena.

Eräs tärkeä seikka, joka tehosti konepistoolien käyttöä, oli jalkaväkitaktiikan muuttuminen talvisodan jälkeen syksyllä 1940 pikakivääri- ja kiväärimallisesta puolijoukkueor-

ganisaatiosta yhteisryhmiin, jotka olivat kaikki samanlaisia. Tämä oli myös osaltaan auttamassa konepistoolin aseman parantumista, koska enää ei ollut pääasiallisesti tulitukitehtäviin tarkoitettuja ryhmiä. Talvisodassa käytössä ollut jalkaväen puolijoukkuekokoonpano oli epäonnistunut ratkaisu, ja kokoonpano muutettiin heti välirauhanaikana yhteisryhmätyyppiseksi. Uusi yhteisryhmätyyppinen joukkue loi paremmat edellytykset konepistoolien tehokkaalle käytölle. Toisaalta nyt jokaisessa ryhmässä oli myös ominaisuuksiltaan oikeanlainen tulitukiase eli pikakivääri.

6. YHDISTELMÄ

Konepistoolin käyttöperusteiden kannalta oleelliset tapahtumat Suomessa voidaan kuvata murroskohtina ja ajanjaksoina tutkimuksen aikajanalla. Ensimmäisen konepistooliasetyypin murroskohta voidaan katsoa olevan suojeluskuntajärjestön kiinnostuessa siitä ja aloittaessaan kokeilut sillä vuonna 1922. Toinen murroskohta sijoittuu vuoteen 1931, jolloin Aimo Lahti sai viimeistelyä konepistooli m/31 mallinsa ja armeija hyväksyi Suomi-konepistoolin aseistukseensa osoittaen kasvavaa kiinnostusta asetyypistä kohtaan. Kolmantena tärkeänä ajanjaksona voidaan pitää aikaa, jonka konepistooli oli staattisessa asemassaan armeijassa 1930-luvulla. Neljäntenä ja tärkeimpänä murroskohtana voidaan pitää talvisodassa vuonna 1939 tapahtunutta konepistoolin käyttöperusteiden virheellisyyden huomaamista ja niiden muuttamista suomalaisen taktiikkaan ja konepistoolin ominaisuuksiin soveltuviksi. Viidentenä murroskohtana konepistoolin kannalta on talvisodan kokemusten perusteella vuonna 1940 armeijassa tehty puolijoukkuekokoonpanosta luopuminen ja yhteisryhmään siirtyminen, mikä tarkoitti valtavaa määrävahvuuslisäystä konepistoolikannassa.

Konepistooliasetyypin syntyi innovatiivisten keksintöjen ja toisten ideoiden jalostamisen tuloksena. Sen myötä yksittäisen taistelijan tulivoima lisääntyi valtavasti erityisesti lähietäisyyksille verrattuna perinteiseen kivääritaistelijaan. Se muodosti edeltäjistään kompromissin ollen kuitenkin ominaisuuksiltaan kaukana täydellisestä asetyypistä, kuten kaikki asetyypit.

Saksalaiset käyttivät konepistoolia menestyksellisesti ensimmäisessä maailmansodassa. Saksan tappio ja konepistoolien vähäisyys ensimmäisessä maailmansodassa rajoittivat kuitenkin konepistoolista saatujen kokemusten hyödyntämistä sodan jälkeen. Suomen talvisodassa sodan osapuolet ymmärsivät ensimmäisinä konepistoolin merkityksen jalkaväen perusaseistuksessa. Taktinen ajattelutapa konepistoolien keskittämisestä pienelle ja liikkuvalla joukolle, jota saksalaiset käyttivät jo ensimmäisen maailmansodan lopulla, sovellettuna suomalaisiin olosuhteisiin merkitsi suomalaisille mahdollisuutta tuhoisiin yllätyksiin ja hetkellisen tulivoiman hyödyntämisiin kankeammin taistelevaa puna-armeijaa vastaan.

Pikakiväärin ja kiväärin katsottiin olevan 1920–1930 luvuilla jalkaväen perusaseet. Näiden lisäksi armeijat tarvitsivat raskaita konekiväärejä ja pistooleja erityishenkilöstölle, kuten johtajille ja raskaiden aseiden miehistöille. Ensimmäisen maailmansodan aikaisen taktiikan, jossa pikakivääriryhmät edustivat tulta ja kivääriryhmät liikettä, voidaan katsoa hidastaneen kivääriryhmien aseistuksen kehitystä. Tämä johtui yksinkertaisesti siitä, että pikakiväärin edustivat joukkueessa yksin tulta, ja kiväärimiesten aseistuksen tulivoimaa ei sen liikeroolin takia katsottu tarvittavan olennaisesti parantaa. Tällaiseen asevoimien kuvaan silloin vielä alkutaipaleellaan olleet konepistoolit eivät oikein sopineet.

Puolustusrevisionin näkemykset suomalaisista erityisolosuhteista ja tulivoiman tarpeesta puolsivat aikanaan konepistoolin käyttöönottoa. Bergmann-konepistoolimalli oli jo kehitetty ja selvät edellytykset konepistoolin käytölle olivat olemassa. Näin ollen konepistoolin käyttöönotto olisi ollut mahdollista paljon aiemminkin, kuin se Suomen armeijassa 1930-luvun alkupuolella tapahtui.

Suojeluskuntajärjestöllä on ratkaiseva merkitys konepistoolin taisteluarvon havaitsemisessa. Suojeluskuntain yliesikunta huomasi kauan ennen armeijan yleisesikuntaa, että yksittäisen taistelijan tulivoima ja taistelutekninen suorituskyky lähietäisyyksille kasvoi merkittävästi konepistoolin avulla. On mahdollista, että ilman suojeluskuntajärjestöä konepistooli olisi jäänyt kokonaan pikakiväärin varjoon 1920–1930-luvuilla pikakiväärin kehityksen ja suosion parhaina vuosina. Suojeluskuntajärjestö asetti konepistoolit jalkaväkiryhmiensä määrävahvuuksiin noin kymmenen vuotta ja yksittäistaistelijan aseeksi vajaat kaksikymmentä vuotta ennen armeijaa.

Puolustusvoimissa konepistoolit asetettiin 1930-luvun alussa ominaisuuksiltaan epäedulliseen rooliin tulitukiaseeksi. Eräillä tahoilla armeijassa 1930-luvulla huomattiin kuitenkin konepistooliasetyypin edut suomalaisessa maastossa ja taktiikassa, mutta nämä harvat mielipiteet eivät kuitenkaan voineet muuttaa yleistä käsitystä puolustusvoimien ylimmässä johdossa.

Pikakiväärien valmistaminen ennen talvisotaa vaikutti negatiivisesti konepistoolihankintoihin. 1930-luvulla puolustusvoimien määrärahat olivat äärimmäisen rajoitetut. Pikakivääri oli asetyypinä suosionsa huipulla, ja valmis kotimainen pikakivääri oli tuotannossa. Tätä tilannetta tarkasteltaessa on helpompi ymmärtää konepistoolin ajautumi-

en korvikeaserooliin äärimmäisen pienine tuotantomäärineen. Uuden asetyypin laajamittainen käyttöönotto taloudellisesti vaikeana aikana, jolloin hyväksi havaittu ja taktiseen tarpeeseen sopiva kotimainen ase oli saatavissa, ei ollut silloisen armeijan ylimmän johdon intresseissä.

Suomi oli kaikesta huolimatta edelläkävijämaa ottaessaan konepistoolit armeijansa aseistukseen 1930-luvulla, vaikkakin käyttöperusteet olivatkin konepistoolin ominaisuudet huomioon ottaen epäedulliset. Konepistoolien olemassaolo mahdollisti kuitenkin niiden käyttöperusteiden kehittämisen ja soveltamisen myöhemmin, kun riittävät havainnot oli tehty. Yhteenvetona konepistoolin asemasta armeijassa 1930-luvulla voidaan todeta, että konepistoolin käyttöperusteet eivät kehittyneet puolustusvoimissa vuodesta 1931 talvisodan alkamiseen.

Armeijan konepistoolin käyttöperusteiden suhteen tekemät virhearviot ilmenivät myöhemmin myös määrällisinä ja tuotannollisina ongelmina. Konepistoolien määrävahvuuden ja tarpeen raju kasvu aiheutti valtavan pulan niistä. Tähän kysyntään oli kuitenkin vaikea vastata yksittäisen kaupallisen yrityksen tuotannolla, jota ei ajoissa tehostettu vastaamaan sodanajan armeijan tarpeita.

Suomi-konepistoolien määrävahvuudet ja tuotanto kehittyivät tutkimuksen aikajanalla askelittain 1930-luvulta talvisodan kautta vuoteen 1942. Vuonna 1931 asetettiin ensimmäinen määrävahvuus, johon pyrittiin pienellä vuosittaisella tuotannolla. Sodan uhatessa 1930-luvun lopulla konepistoolien tuotantoa kiihdytettiin. Vuonna 1940 välirauhan aikana konepistoolien määrävahvuutta haluttiin kasvattaa talvisodan havaintojen perusteella. Ensimmäinen korotettu määrävahvuus saavutettiin syksyllä 1942 jatkosodan aikana.

Konepistooli pääsi talvisodassa pois korvikeaseen roolista kahdesta syystä. Ensimmäisen hyvät ominaisuudet metsätaisteluaseen roolissa huomattiin ja sen heikkoudet tulitukiaseroolissa tulivat esiin. Toiseksi pikakiväärien määrävahvuudet saatiin täytettyä talvisodan sotasaaliilla ja hätähankinnoilla ulkomailta, mikä mahdollisti konepistoolien virallisen siirtämisen pois korvikeaseroolista.

Suomi-konepistoolista saadut myönteiset kokemukset johtivat siihen, että talvisodan jälkeen siirryttäessä yhteisryhmään oli jokaiseen ryhmään sotakokemusten mukaan saa-

tava konepistooli. Yhteisryhmä mahdollisti paremmin konepistoolien uudenlaisten käyttöperusteiden hyödyntämisen yksittäisen taistelijan aseena, lisäksi siihen siirtyminen antoi jokaiselle ryhmälle oman pikakiväärin tulitukiaseeksi. Määrävahvuuksien kannalta tämä tarkoitti sitä, että vaikka kivääriryhmän konepistoolien määrä oli edelleen yksi ase, oli joukkueessa kuitenkin kaksi kertaa enemmän aseita eli neljä asetta.

Ohjesäännöt, taulukot ja määrävahvuudet eivät aina vastaa todellisuutta. Myöskään konepistoolin käyttöperusteiden muutos ja muutokset määrävahvuuksissa eivät tapahtuneet ohjesääntöjen ja tuotannon muutosten mukaan vaan tilapäisjärjestelyin olosuhteiden pakosta ja hiljalleen virallisten päätösten jälkeen.

Uudet asetyypit ja niiden merkitys tulevat usein esiin vasta hieman niiden kehittämisen jälkeen. Tästä malliesimerkkinä on konepistooli. Päättävien henkilöiden omat näkemykset ja kokemukset ovat avainasemassa tehtäessä päätöksiä esimerkiksi kalustohankinnoista. Valitettavasti konepistoolin kannalta tämä tarpeellinen kokemus ja näkemys puuttui silloiselta armeijan ylijohdolta ja konepistooli oli jäädä korvikeaseeksi.

Sodat ovat usein nopeiden innovatiivisten havaintojen ja kehityksen moottoreita, joissa olosuhteet pakottavat luomaan uudenlaisia ratkaisuja vihollisen lyömiseksi. Näin kävi myös talvisodassa, etenkin jalkaväkitaktiikan ja konepistoolin käyttöperusteiden osalta. Talvisodassa konepistooli lunasti paikkansa oman aikansa jalkaväen aseistuksessa, ja korvikeaseiksi hankituista Suomi-konepistooleista muodostui suomalaisen ase- ja sotahistorian kuolematon legenda.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Opinnäytteet

Lindeman, Risto: *Suomalaisen kivääriryhmän kokoonpano ja aseistuksen kehitys 1918–1940*, 83. kadettikurssin sotahistorian kandidaatin tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2000, (Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto, Helsinki).

Peltonen, Janne-Matti: *Kivääriryhmän kokoonpanon ja aseistuksen kehitys sotien aikana ja niiden jälkeen*, 83. kadettikurssin sotahistorian kandidaatin tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2000, (Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto, Helsinki).

1.2 Ohjesäännöt

Huhtala, Pauli: *Jalkaväen ryhmänjohtaja, Opas nuorelle aliupseerille*, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki, 1932.

Huhtala, Pauli: *Kivääri- ja pikakivääriryhmä taistelussa*, WSOY, Porvoo, 1935.

Puolustusvoimain Pääesikunta, koulutusosasto: *Muutokset ja lisäykset JO I:een ja JO II:een*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1941.

Sigell, Niilo: *Suojeluskuntamiehen oppi- ja käsikirja II*, Gummerus oy, Jyväskylä, 1922.

Suojeluskuntain yliesikunta: *Suojeluskuntajärjestön koulutusohje I yleinen osa ja jalkaväen koulutus*, Suojeluskuntayhdistys, Helsinki, 1936.

Yleisesikunta, Osasto 4.: *Jalkaväen ohjesääntö I*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1932.

Yleisesikunta, Osasto 4.: *Jalkaväen ohjesääntö I*, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1940.

1.3 Haastattelut

Valtiotieteen maisteri Markku Palokankaan haastattelut 16.5.2011b, 15.–17.8.2011 ja 24.1.2012, (muistiinpanot tekijän hallussa). Haastattelun rakenne ja kysymykset esitetty liitteessä 3.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Kirjallisuus

Bolotin, David, Naumovich: *Soviet small-arms and ammunition*, Finnish Arms Museum Foundation, Vammalan kirjapaino Oy, 1995.

Erjola, Risto: *Aseiden valmistus Suomessa vuosina 1939–1945*, Sotataloudellinen seura, Helsinki, 1986.

Hyytinen, Timo: *Arma fennica 2, sotilasaseet*, Gummerus Oy:n kirjapaino, Jyväskylä 1987.

Järvinen, Y. A.: *Suomalainen ja venäläinen taktiikka talvisodassa*, Werner Söderström Oy, Porvoo, 1948.

Järvinen, Y. A.: *Jatkosodan taistelut*, Werner Söderström Oy, Porvoo, 1950.

Karjalainen, Mikko: *Suomalaista käytännön sotataitoa – Sotilaiden keksintöjä jatkosodassa*, teoksessa Turunen, Ismo (Päätoim.): *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 69*, Hakapaino Oy, Helsinki, 2011.

Lahti, Aimo: *Asesuunnittelijana Suomessa / Haastattelut ja koonnut Maire Vaajakallio*, Gummerus, Jyväskylä, 1970.

Nelson, Thomas: *The world's submachine guns (machine pistols) volume I, Containing data, history and photographs of over 300 weapons with a technical guide in 20 languages*, International Small Arms Publishers, Cologne, 1963.

Manninen, Ohto, Rzesewski, Oleg: *Puna-armeija Stalinin tentissä, Talvisodan jälkipuoliti Kremlissä 14.–17.4.1940*, Edita oy ab, Helsinki, 1997.

Oy. Tikkakoski Ab.: *Suomi-konepistooli*, Otava, Helsinki 1942.

Palokangas Markku: *Jalkaväen aseistuksen ja sotavarustuksen kehittyminen 1941–1945*, teoksessa Leskinen, Jari ja Juutilainen, Antti (toim.): *Jatkosodan pikkujättiläinen*, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 2006a.

Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, Suomen maanpuolustuksen ja sotien kevyt kivääricaliiperinen aseistus itsenäisyyden 70 vuoden aikana, 1 osa, Yleishistoria*, Suomen Asehistoriallisen Seuran julkaisuja N:o 1, Vammalan kirjapaino Oy, 1991a.

Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, Suomen maanpuolustuksen ja sotien kevyt kivääricaliiperinen aseistus itsenäisyyden 70 vuoden aikana, 2 osa, Suomalaiset aseet*, Suomen Asehistoriallisen Seuran julkaisuja N:o 1, Vammalan kirjapaino Oy, 1991b.

Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988, Suomen maanpuolustuksen ja sotien kevyt kivääricaliiperinen aseistus itsenäisyyden 70 vuoden aikana, 3 osa, Ulkomaiset aseet*, Suomen Asehistoriallisen Seuran julkaisuja N:o 1, Vammalan kirjapaino Oy, 1991c.

Palokangas, Markku: *Suomalaisjoukkojen aseistus ja varustus*, teoksessa Leskinen, Jari ja Juutilainen, Antti (toim.): *Talvisodan pikkujättiläinen*, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 2006b.

Sélen, Kari, Pylkkänen, Ali: *Sarkatakkien armeija, Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*, WSOY, Helsinki, 2004.

Terä, Martti: *Kenttäarmeijamme jalkaväkiaseistus*, teoksessa kenraalimajuri Heinrichs, E, (johtokunnan puolesta): *Tiede ja Ase*, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 1, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, 1933.

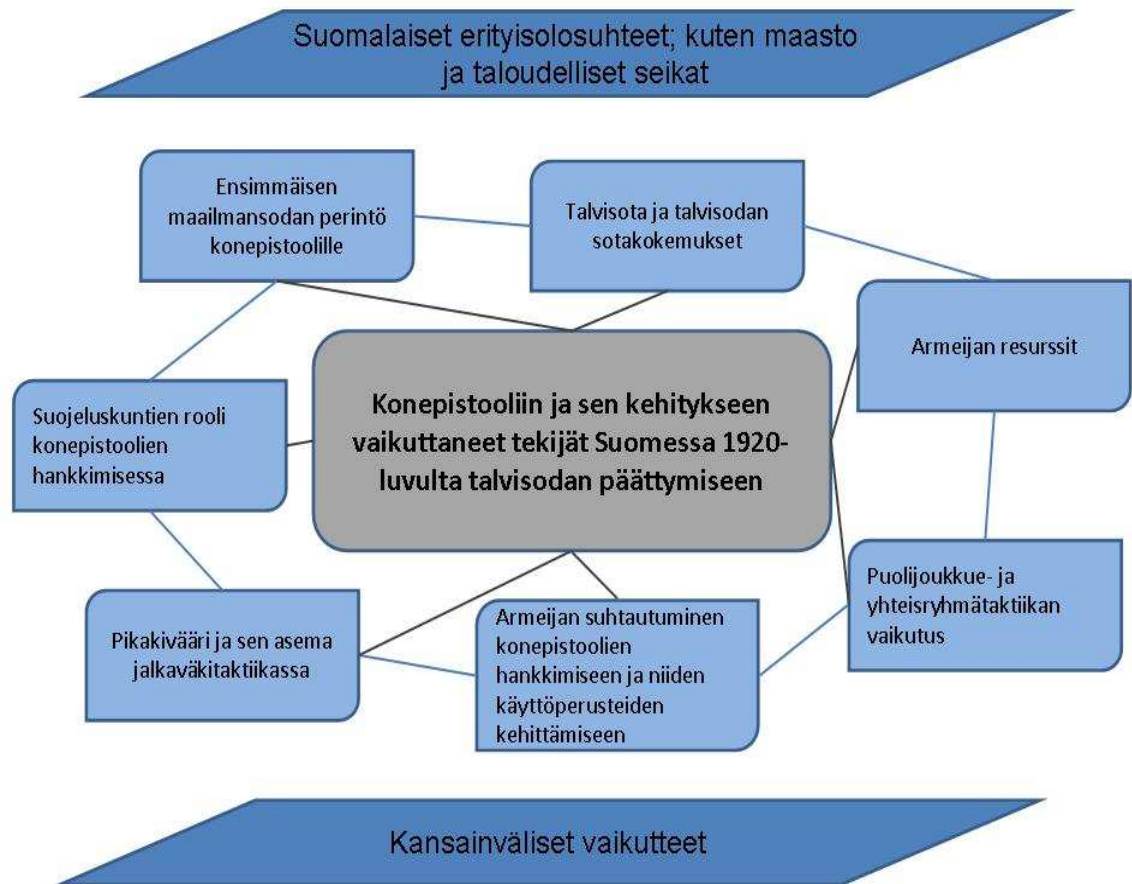
Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*, Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitoksen julkaisusarja 1/1996, Maanpuolustuskorkeakoulu taktiikan laitos, julkaisusarja 1, 1/1996, Nettopaino Oy, Joutsa, 1996.

2.2 Artikkelit

Markku Palokangas: *Suomi vs. Shpagin konepistoolien taistelu*, Suomen Sotilas, 4/2011a.

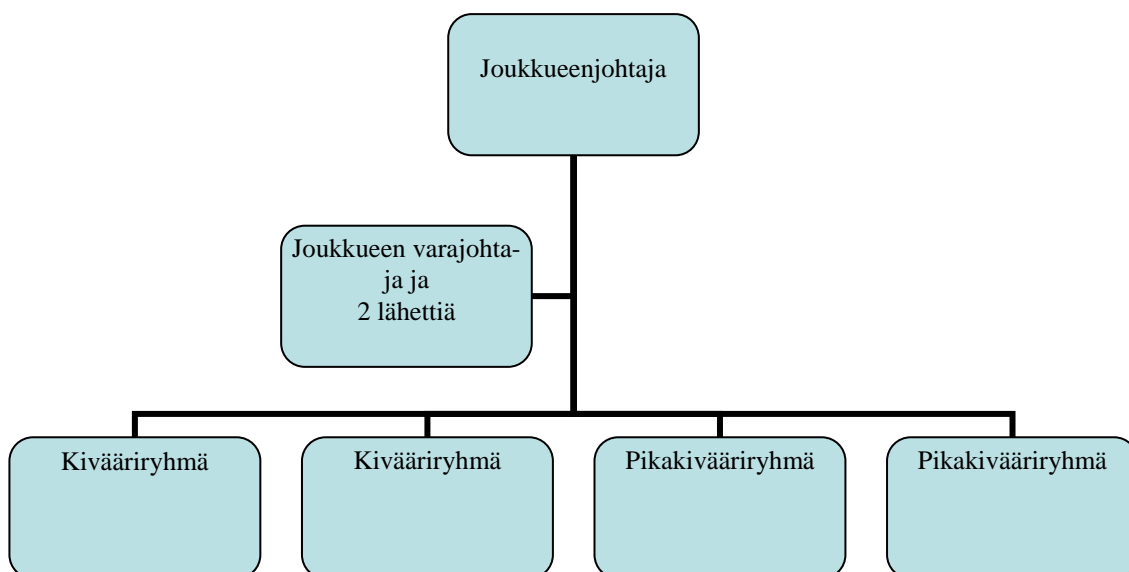
LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

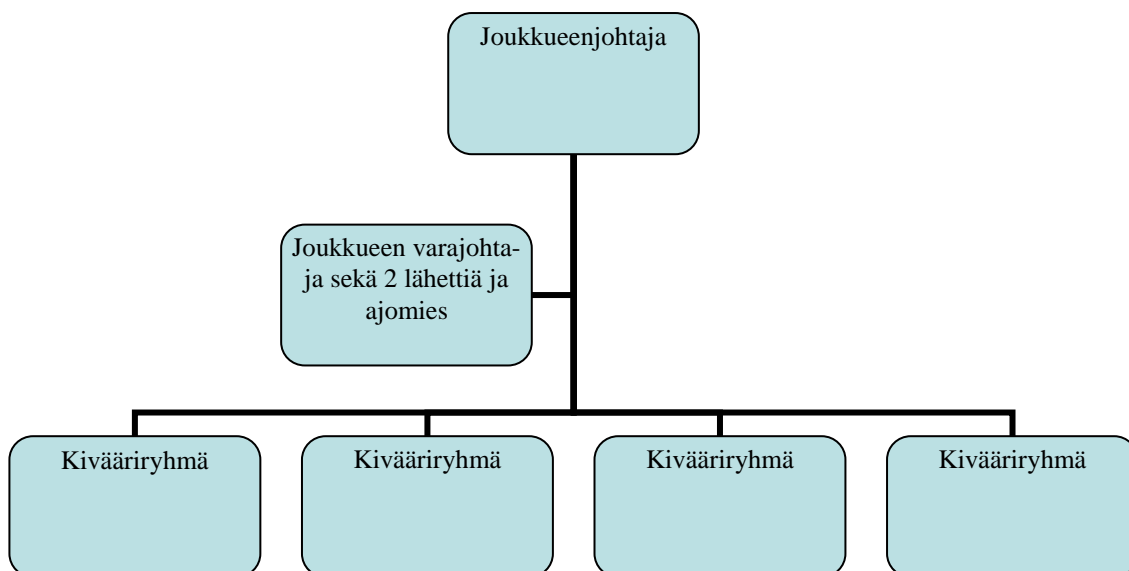

Kuva 1: Tutkimuksen viitekehys

LIITE 2: KIVÄÄRIJOUKKUEIDEN 1939 JA 1940 ORGANISAATIOT

Kuvassa kiväärijoukkue 1939. Kiväärijoukkueessa malli-1939 kaksi ryhmää muodostaa puolijoukkueen.

Kuvassa kiväärijoukkue 1940. Kiväärijoukkueessa malli-1940 siirryttiin käyttämään yhteisryhmätaktiikkaa, jossa kaikki ryhmät ovat samanlaisia.

Kuva 2: Lähde: Peltonen, Liite 2.

LIITE 3: TUTKIMUSTA VARTEN SUORITETUT HAASTATTELUT

Valtiotieteen maisteri, Markku Palokankaan haastattelut Sotahistorian laitoksella Helsingissä 16.5.2011, 15.–17.8.2011, ja 24.1.2012: Konepistooli Suomessa 1920–1940-luvuilla.

Haastatteluilla pyrittiin ensisijaisesti selvittämään konepistoolin asemaa ja käyttöperusteiden kehittymistä Suomessa 1920–1940-luvuilla. Haastatteluissa paneuduttiin myös konepistoolin kohtaamiin vaikeuksiin, murroskohtiin ja tärkeimpiin tapahtumiin. Haastatteluissa tuli myös esiin kansainvälisiä seikkoja, jotka heijastuivat suomalaiseen konepistoolin käyttöön. Haastatteluilla pyrittiin myös selvittämään Suomen vaikutusta kansainväliseen konepistoolitilanteeseen 1930–1940-luvuilla. Haastattelujen tärkeimmät kysymykset olivat:

- Millainen oli konepistoolin asema kansainvälisesti ensimmäisen maailmansodan päätyttyä?
- Miksi konepistoolin edullisia ominaisuuksia ei havaittu kansainvälisesti jo 1920–1930-luvuilla?
- Mikä taho otti aloitteen konepistooli hankinnoissa Suomessa ja miksi?
- Miten suojeluskuntajärjestö vaikutti konepistoolin käyttöperusteiden muotoiluun ja sen merkityksen havaitsemiseen 1920-luvulla?
- Millainen oli konepistoolin asema puolustusvoimissa 1930-luvulla, ja miksi se säilyi sellaisena niin pitkään?
- Mitkä tekijät olivat syynä konepistoolin käyttöperusteiden virheellisyyteen 1930-luvulla?
- Mitkä tekijät olivat konepistoolin käyttöperusteiden muutoksen taustalla?
- Mitä vaikutuksia käyttöperusteiden muuttaminen aiheutti ja mitä sillä saavutettiin?